

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1977

İÇİNDEKİLER:

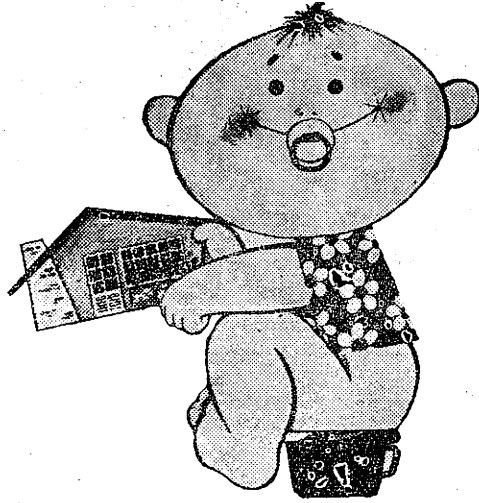
- Mit, Masal ve Lejand Dr. Bilge SEYİDOĞLU
Halk Hikâyelerimiz ve Âşık (Ozan) Nizamettin ONK
Türkmen Atasözlerinden Örnekler İlhan ÇENELİ
Ağıt Geleneği - Ölü Deşetleri Efdal SEVİNÇLİ
Tiflis - Borçalı Sancağı Karabulak Köyü Defteri . . Doç. Dr. M. F. KIRZIOĞLU
Biz ve Bizden Evelkiler Dr. Reha Oğuz TÜRKKAN
Karaca Oğlan'ın Yaşadığı Yüzyıl Üzerine —V— A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU
Uluslararası 5. İstanbul Festivali'nde Folklor İhsan HİNÇER
Çankırı El Sanatları Paneli İsmail ÖZTÜRK
Kitaplar Arasında: «Türk Halk Edebiyatı» —2— Hikmet DIZDAROĞLU
Gediz Bilmeceleri —3— Mehmet BAHÇECİ
Muhibbi'nin Mezarı İle Şenlik Baba Anıtı Yapıldı Nursel HİNÇER
Devlet Halk Oyunları Topluluğu ve Kuşularımız Mazlum N. KILIÇKIRAN
Silifke'nin Kırtı! Köyünde Asker Uğurlama Eshabil KIRASLAN

DERGİMİZİN EKSİK SAYILARI — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 338

KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

onların geleceğini
şimdiden düşünün ...

300.000

lira ev kredisi

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI**

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

EYLÜL 1977

İÇİNDEKİLER:

Mit, Masal ve Lejant	Dr. Bilge SEYİDOĞLU
Halk Hikâyelerimiz ve Âşık (Ozan)	Nizamettin ONK
Türkmen Atasözlerinden Örnekler	İlhan ÇENELİ
Ağır Geleneği - Ölü Deşetleri	Efdal SEVİNÇLİ
Tiflis - Borçalı Sancağı Karabulak Köyü Defteri	Doç. Dr. M. F. KIRZIOĞLU
Biz ve Bizden Evelkiler	Dr. Reha Oğuz TÜRKKAN
Karaca Oğlan'ın Yaşadığı Yüzyıl Üzerine —V— A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU	
Uluslararası 5. İstanbul Festivali'nde Folklor	İhsan HİNÇER
Çankırı El Sanatları Paneli	İsmail ÖZTÜRK
Kitaplar Arasında: «Türk Halk Edebiyatı» —2—	Hikmet DIZDAROĞLU
Gediz Bilmeceleri —3—	Mehmet BAHÇECİ
Muhibbi'nin Mezarı İle Şenlik Baba Anıtı Yapıldı	Nursel HİNÇER
Devlet Halk Oyuncuları Topluluğu ve Kuşularımız	Mazlum N. KILIÇKIRAN
Silifke'nin Kırtıl Köyünde Asker Uğurlama	Eshabil KIRASLAN

DERGİMİZİN EKSİK SAYILARI — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 338

KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFHA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Aigopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletik
Moruvit - Vitamline Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anomur Burun ve göz damlası
Meproil Tablet Sindirici hapi
Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshah kesici tablet
Metogastirin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
Dover Tablet Öksürük ve dromsite
Metekodin Öksürük hapi.
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Gripl ve ağrılarında
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma—ka—ta Basır merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe ağı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu) Derseptol Yara ve göbük Dr. Krem Diş patı

(Folklor : 101)

Son baskı tarihi (4.10.1977)

(Yeni Ajans : ... — 102)

**ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YINE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60038 — 103)

Atasözlerimizin Lehçe Çeşitlemeleri :

TÜRKMEN ATASÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

Yazan : İlhan ÇENELİ

Türk atasözlerinin pek çoğu, bütün Türk kavimlerinde ortak. Bütün Türk dünyası atasözlerini ele alacak bir eser üzerinde, Frankfurt'ta Prof. Dr. H. W. Brands'ın idaresinde çalışılmaktadır. Türkiye Türkçesi atasözlerinin temel olarak alındığı bu çalışma, konulara göre, atasözlerimizin bütün diğer Türk kavimlerindeki şekillerini içine alacaktır. Bizdeki atasözleriyle ortak olan Türkmen atasözlerinden örnekler geçmeden önce, diğer Türk kavimlerinde de yaşamakta olan atasözlerinden üç örnek vermek istiyoruz :

1. Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar.
Sürüden ayrılığını börü yer (Kırım-Tatar).
Sürüden ayrılan goyunu gurd yeyer (Azeri).
Sürüden ayrılan goymı gurt alar (Türkmen).
Todadan ayrılığını böri yer (Özbek).
Curtundan çıkıgannı börü aşar (Karaçay).
Orundan çıkıgan koynu börü aşar (Balkar).
Kütüden ayrılgan koydı böri yutar (Kazak).
Ayrılgandı ayuv yer, bölینگendi böri yer (Nogay).

2. Az olsun, öz olsun.
Az olsun - uz olsun (Kırım - Tatar).
Az olsun uz olsun (Azeri).
Az bolsun, caz (uz) bolsun (Türkmen).
Az bolsın, az bolsa hem, saz bolsın (Özbek).
Az bulsın, üz bulsın (Tatar).
Az bolsa da, ahşı bolsun (Balkar).
Az bolsa da, soz bolsın (Kazak).
3. Akıl yaşta değil baştadır.
Akıl yaşta değil, baştadır (Kırım-Tatar).
Ağıl başda olar, yaşda olmaz (Azeri).
Akıl yaşda bolmaz, başda bolar (Türkmen).
Akl yaşda emes, başda (Özbek).
Akıl yaşta tügel, başta (Tatar).
Akıl kartda da, caşda da tuldü, başdadı (Karaçay).

Akıl yasta tuvıl, basta (Nogay).
1968 yılında yayınlanan «Türkmensko - russkiy slovar' (= Türkmence - Rusça Sözlük)» pek çok atasözü ve deyim de ihtiva etmektedir. Biz bu sözlükteki atasözlerini taradık. Aşağıdaki örneklerden de görüleceği gibi, bizim atasözlerimize aynen uyan Türkmen atasözlerinin sayısı, oldukça fazladır.

Özi yıkılan çağa (= çocuk) aqlamaz.
Adam alası içinde, hayvan alası dışında.
Alım bolmak angsat (= kolay), adam bolmak kın (= zor).

8089

Bir günlük yola üç günlük azık.
Suv akar, daş galar.
Yağşı ata bir gamçı, yaman ata müng (= bin) gamçı.
Dokung açdan habarı yok.
Mıhmanın (= misafirin) önünde aş goy, iki elini boş goy.
Atın ölümi — iting bayramı.
Tikensiz gün bolmaz, zehersiz bal.
İt iting guyrugını basmaz.
Başa bela iki barmak dilden geler.
Bitine gahar eden donunu oda yakar.
Süytde ağı bişen suvı üflep içer.
Gavuning yağşısın şagal iyer.
Zer gadırın zerger biler.
İki goçung kellesi bir gazanda gaynamaz.
Atılan ok daşdan gaytmaz.
Bir elde iki garpiz tutdurmaz.
Gızım sanga aydyan, gelnim, sen eşit.
Geçee can gaygı, gassaba yağ.
Her kim öz gıcen yerini gaşar.
Goralan göze çöp düşer.
Serçeden gorkan darı ekmez.
Gılıç yarası bitir, dil yarası bitmez.
İki pıçak bir gına sığmaz.
Yağşı söz yılanı yından çıkarar.
Kıçık daş baş yarar.
Köp yaşan bilmez, köp gezen biler.
Gural işler, el maktanar (= övündür).
Ukı (= uyku) yassık islemez.
İyip (= yiyip) doymadık, yalap doymaz.
Körüng bir dileği — iki gözi.
Dil gılıçdan yiti (= keskin).
Dostunga sır berme, dostung öte dostı bar.
Düye öz boyınning egrisini bilmen, yılanı egri diyermiş.

Aç başım, dinç gulagım.
Yolağçı yolda gerek.
Yorganına göre ayak uzat.
Çıkmadık canda umit bar.
İt üyrer, kerven geçer.
Bu günlük işi ertire goyma.
Oglana iş buyur, ızından özüng yüvür.
Yıkılan göreşden doymaz.
Her molla öz bildiğini okar.
Guruning oduna öl (= nemli) yanar.
Yedi ölçep, bir kes.
Dost aqladar, düşman güldürer.
Acal yetmese, ölmek yok.
Bir goyundan ak da doğar, gara da.

AĞIT GELENEĞİ — ÖLÜ, DEŞETLERİ

Yazan : Efdal SEVİNÇLİ

Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin 329. sayısında yayınlanan «Çukurova Yöresinde Halkbilim Ürünleri» başlıklı yazımızda Ağıt türünü değerlendirmiş, derlediğimiz ağıtlardan iki örnek sunmuştuk. Bu çalışmamızda da ağıt geleneğine açıklık getirebilmek için, yaptığımız derlemelerde karşımıza çıkan, ilginç bulduğumuz, ağıta giriş dörtlüklerini sunacağız.

Adana'da, bizlere bu dörtlükleri yazdıran Naime Şengel (öğrencim Y. Kenan Zeyli'nin aneanesi) dörtlüklerin hepsine «Ölü Deşetleri» adının verildiğini söyledi. Ölünün ardından, ağıt yakma işlemi yapan ağıtçı kadınların, esas ağıtlarına giriş için kullandıklarını belirttiği dörtlüklere, neden «ölü deşeti» dendiğini anlamca açıklayamadı. Yalnız genellemenin içinde, ölü deşeti anlamını acı belirten, ölüme yakın sözler olarak değerlendirdi.

Deşet sözcüğünün anlamını, Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü ile Tarama Sözlüğü'nde ve diğer sözlüklerde bulamadık. Kişisel bilgi değerlendirmemize göre sözcüğün çıkışı için iki görüş üzerinde durduk. Deşet sözcüğü; 1 — Türkçe kökenlidir 2 — Arapça kökenlidir, halk ağzında Türkçe söyleyişe uymuştur.

1 — Deşet sözcüğü, dilimizdeki Deşmek eyleminin türevidir. Açmak, ortaya çıkarmak, yarmak anlamının genişlemesine bağlanarak acıyı ortaya çıkarma anlamını taşımaktadır. Ayrıca dilimizdeki Deş - kökünden -e- güç eki ve addan eylem yapan -le- ekiyle oluşan Deşelemek eyleminin de Deşet sözcüğü ile bağlantılı olacağı düşünülebilir.

Örnekleme : Deş-mek'ten — Deş-et (eylemden ad türeten ek olarak)

Örnek : Bin-it, Baş-at, Bas-at.

Deş-e-le-mek'ten — Deş-et.

Örnek : Öle-t, Yaşı-t, Umu-t, Eşi-t, Bini-t.

2 — Deşet sözcüğü, Arapça ad olan Dehşet sözcüğünün -h- ünsüzünün, halk ağzındaki söyleyişinde düşmesiyle, ölümlle ilgili acı anlamını, korku anlamından kaymayla kazanmış olabilir.

Elimde belge olmadığı için, dilin kurallarına bağlı olarak yaptığım değerlendirmeye deşet sözcüğünün Türkçe olduğuna inanıyorum. Dilimizde unutulmuş, belirli bölgelerde halk ağzında yaşayan, yazı diline aktarılmamış yığınla sözcüğün varlığı da bu düşüncemize kaynak oluyor. İçit,

aşıt, geçit, yüklet sözcüklerinin deşet sözcüğüne yapıcı benzemelerini gördükçe daha da umutlanıyorum.

Derlenen 18 dörtlüğün arasındaki devamlılık ve benzerlikler dikkatimizi çekti. Edindiğimiz bilgiye ve görüşümüze göre, bu dörtlüklerin çoğunluğu, daha önce başkaları için yakılmış ağıtların parçalarıdır. Ağıtçı kadınlarımız, ağıtı yakılacak ölü için, ölünün niteliklerini belirleyici ağıta giriş olmak ve kendilerini olaya, duruma düşünce yönünden hazırlamak amacıyla önceden yakılmış ağıtlardan parçaları söylerler, sonra da asıl ağıtı yakarlar.

Derlenen Örnekler :

1. Sabahnan bir kuş öttü
Ona derler kervan kıran
Gelin senin adın batsın
Sana derler bayrak düren
2. Adana'nın havası
Neydi karnının yarası
Adana'da doktor çoktur
Yok muydu bunun çaresi
3. Karşıdan bir taksi geçti
Camını parlattı geçti
Ellere selam verdi
Beni de ağılattı geçti
4. Anavarza bucak bucak
Ot biçerler kucak kucak
Kalk gidelim Hüseyin
Kabristanlar pek çok sıcak
5. Evlerinin özü harman
Kaba döşsek kaba yorgan
Hüseyin'i sağ getirin
Veririm çarım kurban
6. Evlerinin özü sekili
Molla Memet köy vekili
Meğer size gelin gelmez
Kaldır alınandan kekili
7. Sabahnan gün yüzüme
Vurdum dizime dizime
Evimde bohça bozular
Yetimler bakar yüzüme
8. Ata birmiş atı hoplar
Sağ yanında altı patlar
Yumuluşmuş tarlaya düşmüş
İtler de kanını yatar
9. Kanlı dağların eteğinde
Lale sümbül biteğünde
Ağ bebemi yitirdim

ARAŞTIRMALARI

Aç kurtların yatağında

10. İp eğerdim kucak kucak
Bu da bir kilim olacak
Ellemeyin şu yigidi
Bu da bir miraz olacak.

11. Ne yatarsın serin serin
Ak çarşafa iyi bürün
Kurban olim hocalar
Din talgını iyi verin
12. Sen garasın atın da gara
Süren giden ılgara
Arkan sıra ben ağlarım
Benim de bahtım gara
13. Ak goyun gara goyun
Gemiklerim de oldu oyum oyum
Ben bu dertten gurtulursam
Adımı da Dertli goyun
14. Nergilemin başı yandı
İçinde de daşı yandı
Eller yavrum dedik sıra
Çiğerimin başı yandı
15. Yazılı kilim yazılı
Rafı filcan düzüldü
Ellemeyin şu yigidi
Arkası körpe kuzulu
16. Yazılı kilim yazılı
Rafı fincan düzüldü
Nasıl kıydın zafım felek
Gelin bacım körpe kuzulu
17. Ne yatarsın heçin gibi
Burma bıyık sicim gibi
Baş ucunda ağlıyorum
Anan gızı bacım gibi
18. Bir guş olup uçamadım
Bir dal bulup koramadım
Kurtlar kuşlar yuva yaptı
Orklar gadar olamadım

Not : Örneklerimizin mani yapısı içinde o-luşları, söyleyiş yönünden manilere benzerliği görülmüşse acılı manilerle birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Örnekler içinde ölçü yanlışlıklarının olduğunu biliyoruz. Ayrıca 3. örneğin de bir mani varyantı olabileceğini umuyoruz:

«Karşıdan atlı geçti
Nahı parlattı geçti
Herkes selâm verdi
Berzi ağılattı geçti»

(10) Savalan: Kafkas dağlarında dalma karı
(Manilerimiz - H. Göksu - Mil. Yy.)

Sözlük :

Anavarza : Adana-Kozan yolunda büyücek

Bize gelen KİTAPLAR

● İhsan Coşkun Atılcın: «ERZURUM AĞZI, HALK DEYİMLERİ VE FOLKLOR SÖZLÜĞÜ». Eserde yazarın Önsöz'ünden sonra Prof. Dr. Bahâeddin Ögel'in «Erzurum Ağzı'nda nisbet cümlesi» yazısı, Erzurum Ağzı üzerine birkaç söz, işaret ve kısaltmalar yer aldıktan sonra alfabetik sıraya göre Folklor Sözlüğü, Atasözleri ve Deyimler, Erzurum Ağzı'nın özellikleriyle belirliyen bir çocuk masalı ile Erzurumlu masalı (Hekâatçı) Nalbant İshak'tan dinlenen Yeddi Köşeler masalı, bazı çocuk oyunlarına ait çizgi resimlerle etnografya malzemesi resimleri, Garışlar, İnanç, Halk Hekimliği, Halk İlaçları, Halk Oyunları, Ev araçları, esnaflar, kırsal araç ve gereçler, giyim-kuşam ve süs eşyası, yiyecekler, bazı sebzeler ve çiğ yenen bitkiler, sokak folkloru ve çocuk oyunları, çocuk oyuncakları, nişan ve düğüne ait sözlük indeksi ile bibliyografya yer almıştır. Erzurum Halk Oyunları-Halk Türküleri Derneği Yayınları: 2. Sipariş ve satış adresleri: İhsan Coşkun, Taşkent Sok. 35/5, Kuruluş-Ankara; Öncü Kitabevi, Babıâi Cad. 8, Cağaloğlu-İstanbul. Eser, 19,5 X 13,5 cm boyunda, 168 sayfa. 20 lira.

● İbn Haldun/Süleyman Uludağ: «TASAVVUFUN MAHİYETİ/ŞİFÂU'S-SÂİL». Dergâh Yayınları'nın Sunuş yazısı, eseri hazırlayan Süleyman Uludağ'ın Önsözü ile İbn Haldun'un hayatı; Görüşleri ve İbn Haldun'un tasavvuf görüşleri ve Şifâu's-sâil dair açıklamalarından sonra tasavvufun mahiyeti, tasavvuf ilmine dair, Tasavvufun doğuşu ve gelişmesi, Bibliyografya, tasavvuf terimleri ve İnter-ks bölümleri ver almıştır. Dergâh Yayınları: 35. İslâm Klasikleri Dizisi: 1. Kitap. 19,5 X 13,5 cm boyunda, 362 sayfa. 35 lira.

bir tepe üstüne (M. Ö. 9. yy) kurulmuş olan kale ve çevresinin adı.

Seki : Köy evlerinin önünde ayaklarla desteklenen çıkıntı, oturulacak yer.

Kekil : Alına düşen saç.

Bitek : Bahçe.

Miraz : İstek, murat.

Talgın : Talkım.

İlgar : Yürüyüş. «Süren giden ılgara: Atıp başını gitme» anlamında.

Oyum oyum : Oyuk oyuk oyulmuş.

TIFLİS-BORÇALI SANCAĞI KARABULAK KÖYÜ DEFTERİ

Yazan : Doç. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

1921'de Türkiye-Sovyetler Hududu, Moskova (16 Mart) ve Kars (13 Ekim) Müahedelerine göre kesilince, Tiflis-Eli'nin Borçalı Sancağı'ndaki Kıpçak/Khazar Türkleri kolundan Borçalı Boyu'na mensup Sünnî Karapapaklar'dan bir kadar aile, istekleriyle göçerek, Kars-Elimize gelip yerleştiler. «Tat» denilen ve çoğu yerleşik olan Şi'i Azerbaycan Türklerinden ayırılmak üzere kendilerine «Terekeme» (arapça, «Türkman»ın çokluk biçimi «Teräkime» deyiminden bözme) dahil denilen Sünnî Karapapaklar (1), «Mürid-i sayıldıkları Amasya'da yatan Karabağlı Mir-Hamze Nigârî Hazretleri (Karabağ-Hakârî) son Mutasavvıf/Şeyh-Şâirîmizin vasiyetine uyarak, Türkiye toprağına yerleşmeyi ve «Al-Sancak altında hür yaşama»yı, ülkü edinmişlerdi.

Borçalı Karapapakları'ndan Kars'ta yerleşen bir kalabalık aile, Tiflis'in 140 km. güneybatısında, da, Akhülkelek'in 50 km. doğusunda bulunan ve sağdan Khıram çayına karışan Karabulak-suyu üzerindeki «Karabulak» (2) köylü «Khocamverdî-oğlu Molla Süleymân» ile, «Bayramoğlu Molla Eyyüb»a mensuptur. Bu aileden lise son sınıftaki bir genç, Kars-Cumhuriyet Lisesi Müdürü yeğeni Budak Kirzioğlu'ya, dedelerinin elyazısıyla şiirler ve dualar yazılı iki defteri, tanıtılmak üzere armağan etmiştir. Her iki defter de, 217 X 173 mm. boyunda Rus ilkökul öğrenci defteri olup. A Defteri, 28 sahife ve elyazılarını düzgün yazabilmek için 2 yarım santim, bir tam santim enine ve 4 mm. dikine mavi çizgilidir. İçinde (s. 17, 22, 25) üç yerde, hicri 1335 ve Milâdi 1917 yılına işaret edilmiştir. Arasındaki, orta yere dikli 210 X 132 mm. boyundaki iki yaprakta bulunan imzadan ve defter ile bu iki yapraktaki yazıdan, bunun, «El-Ma'lûm Süleymân Khocamverdîoğlu sâkin-i Karabulak»a âit olduğu, bellidir. B Defteri, 12 sahife olup, sonuncu sahifesi boş ve onbir sahifesi yazılıdır. 4. sahifesi sonunda, «Sâhib ve mâlik Eyyüb Bayramoğlu. Sene 1336'da, Sene 1918'de, Hicriyye» kaydı vardır. Ayrıca, iki yerde (s. 10, 11), «Temmet, tamâmşüd, Sene 1336» ve «Sene 1336'da temmet tamâmşüd li - Sene 1918'de» kaydı vardır. 110 X 175 mm. boyunda üç ayrı beyaz ve ince mavi çizgili kâğıda yazılanlar da, bu defterin ortasına eklenmiştir. Ayrıca arada başlığı basılı bir Rus resmî

defter yaprağıının boylama yarısını (110 X 358 mm.) bir yüzüne, başa «Eyyüb Bayramoğlu»nun, Dayısı Mahmud'a yazdığı «1336» (1918) tarihli bir mektup sureti ile, onun altında, «1917 İmci İldê (yılın)da mâh-i Fevralın (Şubatın) 18 İmci güründe» yazılan bir «kol» (sened) sureti vardır. Bu uzun kâğıda, «VI.» sırayı veriyoruz. 1. Kâğıdın arka yüzü sonunda, «Sâhibi Molla Eyyüb Bayramoğlu, yazdı. Sene 1331 (1913) de.»

1) Yunus-Emre'nin Şiirleri :

Tiflis ve Borçalı bölgesi (Tiflis - Kars - Rvan üçgeni arasında ve Borçalı/Tebet çayı ile çevresinde, Osmanlılar'ın «Loru Vilâyeti»nde), ancak Osmanlılar çağında (1578-1604, 1723-1736) Anadolu'ya bağlanmıştı. Buradaki Müslüman Ahâlinin Sünnî-Hanefî olan Karapapak koluna, her zaman İstanbul'a ve Osmanlılar'a bağlılık gösteren Sünnî Şirvan (Bakû, Şamakı, Şeki bölgeler.) Türkleri ile birlikte davranmışlardır. Bu bakımdan, Yunus-Emre'nin ilâhîleri ile öteki şiirlerini de, Osmanlı çeri ve memurları ile, Hac sırasında İstanbul ve Hicaz'a uğradıkça öğrenip, yazarak evlerine götürmüş ve severek okumuşlardır. Bu yüzden, Karabulak Köyü Yazması her iki defterde de, Yunus'un birer şiirini buluyoruz (İmlâ yanlışlarını düzelterek) :

1. Bizi mahrum eyleme

1. Lûtfün dilerem Mevlâ,
Bizi mahrum eyleme.
Ey A'lâlardan-A'lâ,
Bizi mahrum eyleme.

2. Nice ki cân tendedir,
Cevr ü isyân bendedir,
Lûtf ü İhsân sendedir,
Bizi mahrum eyleme.

3. Tütün tütün özünden,
Muhammed cümlesinden,
Ol 'Arş'in gölgesinden,
Bizi mahrum eyleme.

4. Bu YUNUS'un firâkı,
Yâ Dâimî, yâ Bâkî,
Birsîn, Birliğin hakkı,
Bizi mahrum eyleme.

(A Defteri, 2. s.)

2. Bir Gün

1. Vaktinize hâzır olun,
Ecel vardır, gelür bir gün.
Emânetdir hoşça cânın,

Issı gelür, alur bir gün.

2. Bilmem ki nice kaçarsın,
Pervaz edüp de uçarsın,
Yedi deryayı geçersin,
Ecel seni bulur bir gün.

3. Çürür söyleyen o diller,
Dutmaz olur, dutan eller,
Sevüp kazandığın mallar,
Vârislere kalur bir gün.

4. Üstümüzde biter güller,
Öter üstünde bülbüller,
Bülbül tek söyleyen diller,
Bağlanup lâi-olur bir gün.

5. İşbu Tehid'e gelmeyen,
Öğüt, nasihat almayan,
Elifi, Bayı bilmeyen,
Arab dilin bilür bir gün.

6. AŞIK-YUNUS bunu söyler,
Gider 'aşk-deryâsın boylar,
Şol yuca köşk ü saraylar,
Viran olur, kalur bir gün.

(B Defteri, 10. s.)

1801'de Tiflis-Eli'nin Ruslar tarafından hile ile istilâsından sonra, Çarlık esaretinde kalan Borçalı-Karapapakları arasında, Yunus-Emre'nin bu iki şiir gibi, öteki Türkiye ilâhilerinin de yaygın olduğu, 1917 ve 1918'de henüz esarete bulunan bu Türklere manevî güç verdiği, iyice anlaşılıyor.

2) Aşık Kahraman'ın Dilek Koşması

Karapapak uruğundan olduğu «ağız» hususiyetinden anlaşılın «Kahraman» adlı bir aşkın, dilek koşması (hep «bakışda»/bağışla yazılı) :

- Himmet eyle âlf-penâh efendim,
Kaadir-i Yektâ'ya bağışla meni,
Melce-i nâs olan Kible'i Âlem,
Kâmil Mustafâ'ya bağışla meni.
- Mahbus olan dâim çeker derd ü gam,
Didesinden eski töker dem-hâ-dem,
Pâdişâh-ı Âdil, ümid-i Âlem,
Devlet-i A'lâ'ya bağışla meni.
- Zâr ü giryân zindân içre kalmışam,
Ah çeköpnen saralmışam, solmuşam,
Günâhkâram, şefâate gelmişem,
İmânü'l-Hudâ'ya bağışla meni.
- Giriftâr oldum bir şerîr zâlîme,
Âlem vâkif oldu kiyl ü kaalime,
Paşam, یره-emyle arzuhâlîme,
İmânü'l-Hudâ'ya bağışla meni.
- Menim şâm ü seher çâk-i giribân,
Menim aşka humâr, hâli perişân,
Menim hâk-ipâyın, mücrim KAHRIMAN,

Ol Kadir geceye bağışla meni.
(A Defteri Eki, 1-2. s.)

3) Ahilkeleklî Hasta-Hasan'ın bir Cıgâlı Koşması (Tecnis'i) :

Onsekizinci yüzyılda yaşayan kudretli halk şâirimiz Hasta-Hasan'ın, Kars-Ahıska ve Tiflis çevresinde ünlü olan bir Cıgâlı (cinası/tecnis) Koşması :

- Yâr yâr deyip, eserlenip duranda,
Diksînüp yukudan aşılın cânım.
Bir hemdemim yokdur duram, danışam,
Kalaydı yanında ay-ılan (aylarca) cânım.
- Yatarken rüyâma 'sada gelende,
Doldurup elinde bâda gelende,
Sevdiğim Salâtin yâda gelende,
Akıl başdan gidip, bayılan cânım.
- HASTA-HASAN çekmez hiç kesden minnet,
Peygamber buyurdu farz ile sünnet,
Çok aziz sakladım, vermedim zahmet,
Ya akrep yiyecek, ya yılan cânım.
(A Defteri Eki, 2-3. s.)

4) Sonu eksik bir âğit

(«giderdim = gidiyordum») :

- Gidin deyin benim ağa-dayıma,
Su bağlasın çayır, çimen çayıma,
Ok atdım yetmedi elim yayıma,
Ana, men giderdim, felek koymadı.
- Gidin deyin benim anam ağlasın,
Ağını çıkarıp, kara bağlasın,
Bir emânetim vardır, berik (berk) saklasın,
Ana, men giderdim, felek koymadı.
- Gidin deyin benim hanım-neneme,
Demir-çarık geysin çıkısın âleme,
Malımı, mülkümü vursun kaleme,
Ana, men giderdim, felek koymadı.
- Gidin deyin Han-Ahmed'in Kızı'na,
Zülfünü tarasın, töksün yüzüne,
Kül başına koysun, torpak gözüne,
Ana, men gidirdim, felek koymadı.
- Osmanlı'dan geldüm ağrıdı başım,
Didemden akdı hep, kalmadı yaşım,
Ana, hanı benim eşim, yoldaşım?
Ana, men gidirdim, felek koymadı.
- Dadaşen'de (3) alamadım yolumu,
Kırat yıkdı meni, kırdı belimi,
.....
Ana, men gidirdim felek koymadı.

(B. Defteri, II. Ek Kâğıt a-b yüzü).

5) 3 Mart 1917 tarihli bir Karapapak

Kol'u (Senedi) :

Çarlık Rusya'sında da, Osmanlılar'da olduğu gibi, «Rümi Takvim» kullanıldığından, buna, 1800-1899 arası için 12 ve 1900-1999 arası için 13 gün ekleyerek, 1 Mart 1917'den beri Türkiye'de kullanılan şimdiki «Efrensî/Gregoryen Takvimi» hesabını bulabiliriz. B Defteri Eki IV. Kâğıd'ın sonunda Karapapak-Ağzı ile yazılan ve beş tanığın adı verilen bir tahvil alacak senedi (Karapapak-Ağzı ile türkçe, «kol'u»), 1801 yılına değin İran İdaresi tesiriyle Farsça okuyan ve ondan sonraki 116 yıllık Rus esareti boyunca resmî dâire ve sayımlarda söylenen yazıldığı gibi, baba-adlarının kişi adından sonra okunup yazılması modasına uyan zavallı Azerbaycanlılar'a benzeyen Karapapaklar'ın yazı-dili'nin örneğini göstermektedir. (Bizim Soyadı Kanunumuz'un da bunu andırması, düşündürücüdür!)

«1917 İmci ilde mâh-i Fevral'ın 18 imci (3 Mart 1917) gününde, men aşakda kol yazan Sazara (köyü) (4) sâkini Coşkun Ziyâdın oğlu, verürem bu el-kâğızını Şükri Abbâs oğlu'na, ol husûsdan öteri kiğ Şükri Abbâs oğlu'ndan bir somar (16 kod [320 kg.], 1 kod = 20 kg. buğday, 16-17 kg. arpa), buğday aldım (5). Gerekdir ki, Payız (güzün) mezkûr adamın buğdasını kharman'da (harman vakti) vermek borcumdur, özürsüz ve binesiz (?). Coşkun Ziyâdın oğlu yazmak bilmezdi. Demesine göre, avezine göre men Molla Şâkir Emir oğlu, kol yazdı. E's-Şühûdî'l-hâl: Salmân Gül-Ahmad oğlu. Reşid Mehemmed oğlu, Sefer Hüseyin oğlu, Karanî Sefer oğlu, Kahraman Ramazan oğlu.»

6) Karapapak-Ağzı Arapça-Türkçe Manzum ve Arapça/Farsça - Türkçe Sözlükler'den Örnekler :

Köklere, Kıpçak/Kuman koluna çıkan ve Kazar/Hazar Kağanları'nı kız vererek çağlar boyunca onların Dayıları olma imtiyazını taşıyan Borçalı ve Kazak ikiz boyundan gelen Karapapaklar'ın dili, Kıpçak (Çağatay) ve Azerbaycan (Karakoyunlu - Akkoyunlu) türkçesi karması gibidir. Bu bakımdan, Türkiye-Türkçesinde bulunmayan ve bazı Doğu-Türkiye'de yaşayan türkçe sözleri, A Defteri sonundaki iki küçük sözlükten seçerek, burada tanıtacağız. Sözlüklerden ilki, bu defterin 18-22. sayfelerinde yer yer hareketli yazılan ve «Yüsuf» adlı bir müellife âit 59 beyitli Arapça-Türkçe Manzum Lûgat'tir. İkincisi, bunu takip eden 36 beyitli Türkçe bir mesnevi'den sonra gelen ve 25-28. sayfelerde yazılı Arapça/Farsça-Türkçe karşılıklı ve açıklamasız Küçük Sözlük'tür. Her ikisi de, 1917'de Karabulak'ta ya-

zılmıştır.

A.— Arapça-Türkçe Manzum Lûgat'ten (yazılış sırasına göre) :

Sümük/kemik, singir/sinir ('asab), san/sayı ('add), khoca (mevlâ, sâhib), yüng/yün (sof), buzak/budak (fer'), kongşu/komşu (câr), çinğmek/çinmek (gusl), ayırmak ('azl), böylece (kezâ), bölük (zümre).

B.— Arapça/Farsça-Türkçe, Üç Dildeki Sözlük Cevvelinden :

Bunda, türkçe dört mevsimin, bugün de Doğu-Türkiye'de halk dilinde yaşayan adları ile, günlerin ve arapça ayların adlarına verilen karşılıklar, çok değerlidir ve din-folklorumuzla ilgilidir (yazılış sırasıyla) :

Kirimek/susmak (e's-samt/khâmûş), etmek/ekmek (khabz/nân), yaz (rebi/bâhar), yay (e's-sayf/tâbistân) yani yaz mevsiml, Edine-ertesî/cumartesi (e's-sebt/şenbe), ağırün/salı (e's-selâse/seşenbe), Edine-akşâmı/perşembe (el-khamîs/pençşenbe), Aşurayı (Muharrem), Mevlâdayı (Rebi'ülevvel), İtknamazayı (Receb), Ortamazayı (Şa'bân), Orucayı (Ramazân), Bayramayı (Şevvâl), Boşay (Zilka'de), Kurbânayı (Zilhicce), kayır/kum (e'r-reml/rig), Dingiz (el-bahr/deryâ), arıkh (e'n-nehr/cây), yayak (e'r-râcil/piyâde), don/giyim (e's-sevb/câme), karabaş/karavaş (el-câriye/kenizek).

(1) Karapapaklar'ın tarihi ve dil/ağız hususiyetleri için bakınız, Kırzioğlu, «Karapapaklar, Borçalı-Kazak Uruğu'nun Kür-Aras Boylarındaki 1800 Yılına Bir Bakış», 1972 Erzurum (Türkocağı Şubesi Yayını).

(2) Çarlığın son yıllarında, Tiflis İli'nin Borçalı Sancağı'nın Tıryalet İlçesi'ne bağlı Aşağı ve Yukarı-Karabulak köyü ahâlisî, «Tatar» gösterilmiştir.

(3) Dadaşen (Dedeşen), Kars İli Göle İlçesinde büyük Yerli (Türk) köyüdür. Adı, 1960'ta resmen Gümüşparmak konmuştur. 5. Hanede: «Osmanlı'dan geldüm» denilmesi, bu Ağırın, Kars İlimizin Ruslar eline düşüğü 1877 (93) Savaşından önceleri söylenmiş olduğunu belirtiyor.

(4) Sazara, Kars İli'nin Ardahan İlçesi Merkez köylerindedir. 1960'ta adı, resmen Ortageçit konmuştur.

(5) Somar deyimî, bugün de Doğu-Türkiye ve Azerbaycan'da kullanılan türkçe en büyük tahvil ölçөгüdür. Akkoyunlu ve XVI. Yüzyıldan beri Osmanlı Yasa ve Kanun'larında da geçer. Bir Kod tohumdan bir Somar mahsul alınan yıl, çok bereketli sayılır.

Kültür Potasından :

BİZ VE BİZDEN EVELKİLER

Yazan : Dr. Reha Oğuz TÜRKKAN

Türk ve Anadolu Kültürü, aydınlarımızın işlediği konuların başında yer almaktadır. Aslında bu görüşler, birbirine aykırı olmadığı gibi birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Zira bu görüşler sonuçta birleşmekte, zıt fikirler gibi görünse de birbirini tamamlamaktadır. Haziran 1977 tarihli ve 335. sayımızda bu konuda İsmet Zeki Eyüboğlu'nun «Anadolu Aydınlığı» başlıklı yazısını yayınlamıştık. Bu kez de Reha Oğuz Türkkan'ın «Biz ve Bizden Evelkiler» başlıklı yazısını sayfalarımıza alıyoruz. T.F.A.

Bir bebek doğar. Girdiği şu yeni dünyada, mânâsını anlamasa bile, gözüne ilk çarpan şeyler ve kulağına ilk gelen sesler, onu kendinden evvelkilerle karşı karşıya bırakır. Bu sesler anasının ve babasının konuşmalarıdır. Bir dille konuşuyorlardır. Diyelim Türkçe. Bebeğin duyduğu bu sesin kelimelerinin çoğu ve cümle düzeni binlerce yıl önce de konuşulan bir dilin devamıdır. Ama, bunu bebek bilmez; ana babası da, işin bu yanı üzerinde pek durmamışlardır!

Bebeğin beşiği, «Hazır Bir Dünya» kundağının süsleri; yastığının oyaları, ihtimal, Orta Asya günlerinden beri süregelen motiflerdir. Yerdeki halının renk ve desenleri de... böylelikle bebek, yalnız dünyada değil, bir kültürün içine de daha doğarken girmektedir. Beşiği, modern ve Batı taklidi olabilir; yerdeki halı desensizdir, makine halısı olabilir. Bu bile, bir kültürdür. Eski kültürün yozlaşması, en azından, bir kültürden öbürüne geçiş demektir. Bu, «yeni kültür», bebeğin kendinde evvelkilerin bir tutumudur ve bebek, istesin istemesin, bunun içine doğmuştur.

Yalnız bu değil: Kundağının sarılışı, meme veya mama verilışı, ağlamasına karşı ana babasının ve çevresinin tutumu, bunların hepsi, kendinden önce mevcut bir dünya düzeninin «Oyun kaideleri»dir.

Bebeğin kendinden evvelkilerce var edilen ve kendine uygulanan bu kültür, belli ki, ana ve babası ile başlayan bir şey değildir. Onlar da, doğduklarında, böyle hazır bir düzenle kendilerini sarılı bulmuşlardır. Büyüdükçe, bunu, yer yer, belki değiştirmişlerdir. «Yeniledik» diyerek, belki de, bir başka kültürden aktarmalar yapmışlardır. Fakat, birçok hallerde, «millî» denilen kültürün temel yapısını değiştirememişlerdir. Yani, «bizden evvelkiler»in çok eskilere varan kültür unsurları, bizl sarıp sarmalamakta, davranışlarımızı etkilemekte ve benliğimizi beslemekte devam edip gitmişlerdir.

Bize bunları aktaran «bizden evvelkiler» kimlerdi? Biz Türkiye'de Türklerle bu soru olsa, ne cevap vereceğiz? «Millî kültürümüz», Türk denen topluluğun ecdâdının geldiği yer olan Türkistan'a, Orta Asya'ya mı dayanır? Yoksa, Fars-Arap köprüsünden geçen İslamiyete ve Orta Doğu'ya mı? O da değil de, zamanla Bizanslaşan eski Anadolu medeniyetlerine ve Hititler'e mi? Yoksa, kimse kırılmasın der gibi, «hepsinin eşit şekildeki» bir karışımına mı?

Tek bir kaynak gösterip ötekli tesirleri top-tan reddedenler, sanırım, pek taraftar bulamayacaklardır. Her halde, bugünkü «millî kültürümüz»; Orta Asya Türk Kültürü'ne az veya çok tesir etmiş olan İslâm Kültürü ile Eski Anadolu ve Çağdaş Batı kültürlerinin unsurlarından oluşmuştur. «Millî Kültür» dergisinin ilk sayısında Sayın Yılmaz Öztuna'nın çok iyi belirttiği gibi, «saf kültür, saf dil ve saf ırk yoktur. Milletlerin kültürleri arasında, az veya çok ölçüde, fakat mutlaka alışverişler olur.»

Bu bir gerçek olmakla beraber, yanlış bir mantığa sapıp yanlış sonuçlara varmamalıyız. Öztuna da, bunun sınırını şöyle çizmektedir.

«Bu alışverişten doygun hâle gelmiş kültürler de vardır. Bir kültür, yabancı bir kültürle doygun hâle gelebilir. O noktadan itibaren hususiyetlerini, netice itibarıyla de gücünü kaybetmeye başlar... Memleket, Türk adını taşıyan, fakat Türk gibi düşünmeyen insanlarla dolar.»

Bu ifadeleri dikkatle okuduktan sonra, kendil kendimize, çok mühim birkaç suâl sormalıyız:

1) Bugün Batı kültürlerinden yaptığımız alışveriş —daha çok «alış»— millî kültürümüzü doygun hâle getirmiş midir, ya da getirme tehlikesini doğurmuş mudur?

Milliyetçiler, bu «alış»ların tehlike noktasına eriştiğini kabul ederler. Derecesinin ve çarelerinin zamanı çoktan gelmiştir. Bunun yapılmasına, «Millî Kültür» gibi yayınlar, yeni kuru-

lan «Kültür, Eğitim ve Anlaşım Vakfı» gibi teşekküller ve kurulmasına çalışılan Türk Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Türk Dil Akademisi gibi müesseseler yardımcı olacaklardır.

2) «Millî Kültürümüz» geçmiş yüzyıllarda, Orta Doğu ve Anadolu medeniyetlerinin tesirlerine nispetle oluşmuştur. O zaman da, bir «doğunluk» durumu hasıl olmuş mudur? Yani Türkler, o yeni kültürlerini unutmuşlar mıdır? Sadece ismen ve kısmen mi «Türk» kalmışlardır?

«İslâmcılar» diyebileceğimiz bir zümre, bunu çoktandır iddia etmekte ve İslâmiyetten önceki Türk kültürü izlerinin yaşatılmasından da pek mutlu olduklarını iddia etmektedirler. Öbür uçtan, «Eski Anadolu ve Hitit Kültürçüleri», Türkiyelilerin hem kültürcü Orta Asyalıların kaybedip Anadolu'nun eski medeniyetlerini benimsediklerini, hem de soy ve kanca Anadolu'nun Türk olmayan halkı ile karışıp kaybolduklarını, yepyeni bir Anadolu milleti haline geldiklerini iddia ederler. Gitgide, de iddialarını yaygınlaştırmaktadırlar!

Bu iddialar hele sonucusu, siyasi maksatlarla da ileriye sürülmektedir. Bunlar, tarihçilerimiz ve kültür ilimcilerimiz tarafından ciddiyetle incelenmesi ve münakaşası gereken fikirlerdir.

Sadece adımızla, dilimizle ve bir-iki kültür kalıntısı ile değil, örf ve âdetlerimizin çoğunluğu ile de, folklorumuzla da, musikimizle de, el sanatlarımızla da Orta Asya menşeli Türk olduğumuzu söyleyebilmeliyiz. Kültürümüzün, hâlâ «Türk» damgasını okunabilir kesinlikte taşıdığını ispat edebiliriz.

3) Sayın Öztuna'nın, «saf ırk yoktur», «saf kültür yoktur» derken yaptığı gibi, bir «ama» kaydı ile devam etmesini beklemedim. Fakat, bu noktayı yazıda bulamadım. Şu halde ben, yazının kalan öteki kısmını ve gerçeği belirteyim.

Evet, «saf ırk» hemen hemen yoktur (Eskimolar, Avustralya yerlileri, Hotanto ve Boşimanlar, az-çok «saf ırk» sayılırlar. Eskimoların, istisnasız, «o» (sıfır) grubundan oluşları bir dereceye kadar bunun delilidir). Bunların dışında «saf ırk» pek yoktur.

Aslında, «saf ırk» meselesi, kültür araştırmalarını pek ilgilendirmez. Onlarca, asil sorulacak daha mühim ve yerinde sual şudur: «İrkça saf millet var mıdır?» (Burada «millet»-ten kasıt, «milliyet/ethny-dir.») Cevap ayındır: İrkça

saf millet yoktur.

İşte, cümlede «ama» kaydı buraya girer: «Saf ırklı millet yoktur ama, bu karışma doğunluk derecesine varmamışsa, o milletin bir «ırk» veya soy hüviyeti devam ediyor demektir. Tıpkı, bir milletin kültürü ve dili bahsinde olduğu gibi. Onlarda da karışma olmuştur ama, dilimize birkaç yüz veya birkaç bin yabancı kelime karıştı diye, ona «Türkçe» demekten vazgeçmiyoruz. Şu halde, Türk'ün tarih boyunca ırkça biraz karışmış olması da, onun ırkça «Türânlı» olmasına manî değildir.

Herkesçe, kolay kabul edilecek bir-iki misal: Rakı içenler, rakıya su katarlar (sütçüler de süte). Bardaklarına su karıştırırlar diye, içki içenler «artık rakının değeri yoktur» diyorlar mı? Yeter ki içkiye katılan su, rakıyı rakıktan çıkarır derecede olmasın. Parmamızdaki «altın» yüzüğe de, ayarına göre, şu nispette bakır karışmıştır: Karışma oldu diye, yüzümüze «artık altın değildir» diyor muyuz?

Bunun gibi, milletler de, tarih boyunca karışmışlardır; fakat çoğu, köklerindeki, yani ecdatlarının irki vasıflarını devam ettirirler. Günümüzün ilim adamları, «ırk» tabirini az kullanırlar (mazideki vahşetler sonucu, «ırk» kelimesine bir antipati doğduğu için olacak). Onun yerine, «Genetik birikinti» (Genetic Pool) tâbirini tercih ederler.

Bunun açık mânâsı şudur: Milletlerin, dil ve kültür hususiyetleri gibi, bir de ırk ve soy hususiyetleri vardır. Karışmalar muayyen bir seviyeyi ve nispetli aşımaya, bir milletin kültürü de, dili de, soyu da bir başka milletinkinden farklı ve kendine hastır.

Türkler için bu gen birikintisi, beyaz ırkın «Alplî-Türânlı» kolunun genleridir. Bu ırk tipinin genleri, Türk milleti içinde bir «birikinti» yapmıştır.

O genler, irsiyet yolu ile sık sık milletimizin fertleri içinde, doğuştan, dolaşır durur. Bu, millet târifinin biyolojik unsurudur.

Genlerin, sadece boy, bos, kafa şekli, kan grubu nispeti, renk ve tip gibi fizyolojik vasıfları değil; bâzi temel psikolojik eğilimleri de taşıdığı eskiden beri iddia edilmektedir. Araştırmalar, her an, bunu doğrulamaktadır. Nâmık Kemal de «fitrat değişir sanma, bu kan yine o kandır» derken, Atatürk de «muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur» derken, sezdikleri bu ilmi gerçeği ifade etmek-

Araştırmalar :

KARACA OĞLAN'IN YAŞADIĞI YÜZYIL ÜZERİNE

— V —

Yazan : A. Saim EMİRMAHMUDOĞLU

Büyük Türk Ozanı Karacaoğlan'ın «Maraş'ın yeni beğlerinden Ali Bey'e Taylan yaylasında buluşup divanın seyir ile» söylediği koşmayı, Maraş'ın yeni beği Ali Bey'in Sultan II. Bayezid'e sığınan ve sonra Yavuz Sultan Selim tarafından Zülkadriye eyaletinin başına getirilen, daha sonra da Kanunî Sultan Süleyman tarafından boğdurulan Şehsüvar oğlu Ali Bey olduğu, ayrıca bir semaisini Kanunî devrinde, 1543-1562 yılları arasında söylediği tarihsel belgelere ve olaylara dayanılarak araştırma ve inceleme yazı dizimizin önceki sayılarında görüldü ve kanıtlandık kanısındayız.

Karacaoğlan'ın Yavuz ve Kanunî devirlerinde yaşadığını kanıtlayan başka bir koşması da Maraş Folklor Şenlikleri Halk Şairleri Komitesinin araştırma raporlarıyla tesbit edilmiştir (1).

Tarihsel belgeler, Osmanlı Padişahları arasında Yavuz Sultan Selim'in de Osmanlı yönetimine bağladığı topraklar üzerinde sosyal, kültürel, dinî ve askerî yönlerden örgütlenmeye önem verdiğini göstermektedir. Bu önemli uygulamayı, Zülkadriye beyliğini Osmanlı yönetimi altına alma politikasında, Çaldıran seferinde yararlıkları görülen Doğubayazıt hanedanından İskender Bey'i Çavuşbaşılık rütbesiyle Maraş'a yerleştirmek ve aralık olarak geniş topraklar vermek suretiyle Zülkadir beylerine karıştırmak almasında gördüğümüz gibi, Mısır seferinden sonra da Maraş'ta Kanadıkırık ailesinin ceddî Ali Efendi Hoca'yı Mısır'dan getirerek ilk Osmanlı müftüsü yetkisiyle Maraş'a göndermiş olmasında görmekteyiz.

Müftü Ali Efendi fetva makamını, Alâüddevele Bozkurt Bey'in hazinedarı Zülkadir oğullarından Şazi Bey adını taşıyan Medresesinin bulun-

tu idiler.

Millet, şüphesiz, sadece «genetik soy vasıfları» ile oluşmaz; dil, kültür ve his ediş de milletin târifini yapan temel unsurlardır. Fakat soy faktörünü bundan söküp çıkarmak sevdasına düşerseniz, kendi kendimizi inkâr etmiş oluruz.

Yazımın başındaki «bebeğ», işte öyle bir dünyaya doğar. Yalnız vücudunun dışındaki çevresi ile değil, hücrelerinin her zerresi ile de «kendinden evvelki insanların» bir devamıdır.

duğu Şazi Bey camiiine yerleştirmiş ve müftülük görevini burada sürdürmüştür. Mezarı da bu caminin bahçesinde Şazi Bey'in mezarı ile yan yana bulunmaktadır.

Maraş Folklor Şenlikleri Halk Şiirleri Komitesinin araştırma raporlarından şöyle özetlenebilir: Karacaoğlan bir kıtlık senesi köyünü bırakarak Maraş'a gelmiş, Tekke tepesinde Handanoğulları evine bitişik tek katlı, toprak damlı bir evde tek başına yaşamaya başlamıştır. Bu arada, Şazibey medresesi müderrislerinden Çimenî zâde Halil Efendi'nin hizmetine girmiştir. Ozan okuyup yazma bilmediği halde, bir yandan talebeler arasına karışarak Müderris'in derslerini ve sohbetlerini izlemek suretiyle kulaktan dolma kültürünü artırır, bir yandan da eski Arasa (Buğday pazarı) civarındaki aşıklar Tekkesine giderek saz çalar, şiirler söyler, âşık çakışmalarına katılmıştır. Bu sıralarda sanatın zirvesine tırmanmaya başlayan Karacaoğlan'ın ünu ve şiirleri taa uzaklara kadar yayılmaya, ilgi çekmeye başlar. Okur yazar olmayan ozanımızın güzel, olgun ve hikmet dolu şiirleri Müftü Ali Efendi'nin de ilgisini çeker. Bir gün Şazibey camiiinde karşılaştıklarında Müftü Ali Efendi:

— Bre Karacaoğlan, der. Mektep medresede ders okumamışsın.. Okuyup yazman yok. O güzel şiirleri sen mi söylersin?. Nasıl söylersin?..

Karacaoğlan edeptir, büyüğünü küçüğünü bilir. Müftü Efendiye cevap vermekten haya eder. Ancak oracıkta şu koşmayı söylemeden de edemez:

Her sabah her sabah sabak ver'sin
Edeb nedir erkân nedir yol nedir
Okuyup da ince dilden bilene
Kitab nedir iman nedir kul nedir

Gittiğimiz yollar dîn iman yolu
Evveli Muhammed âhiri Ali
Üç yüz altmış birdir selvinin dalı
Dağlarında açan iki gül nedir

Karac'oğlan der ki gezdim de geldim
Âlemi deftere yazdım da geldim
Deryayı deniz! yüzdüm de geldim
Derya nedir deniz nedir göl nedir
Müftü Ali Efendi Karacaoğlan'ın bu deyişini

de pek beğenir:

Aynı Olayları :

ULUSLARARASI 5. İSTANBUL FESTİVALİ'NDE FOLKLOR

Yazan : İhsan HİNÇER

Uluslararası 5. İstanbul Festivali'nde diğer sanat dalları yanında folklor da geniş yer ayrılmış, yerli ve yabancı topluluklar ve sanatçıları gösteriler yapmışlardır.

Festivale 14 ülkeden 440 sanatçı katılmıştır. Yurdumuzdan da bir o kadar sanatçı çeşitli dallarda görev almıştır. 20 Haziran 1977 günü başlayan Festival, 17 Temmuz 1977 günü sona ermiştir.

İlk folklor programı, 22 Haziran günü saat 21.30 da Neriman Tüfekçi İdaresinde Topkapı Sarayı'nda Türk Halk Musikisi Konseri olarak gerçekleştirilmiştir.

Bunu 24 Haziran'da Açık Hava Tiyatrosu'nda

— Berhudar ol, bu sana dâdı Haktır. İstedğin kadar söyle, istediğin gibi söyle Karacaoğlan, der.

Müftü Ali Efendi Hoca, Yavuz zamanında ilk Osmanlı Müftüsü olarak Maraş'a gelmiş, görevini Yavuz'dan sonra Kanunî zamanında da sürdürmüştür. Böyle olunca, derlemeye dayanan yukarıdaki karşılaşma doğrudur ve Karacaoğlan'ın Yavuz ve Kanunî devirlerinde yaşadığını kanıtlamaktadır.

O halde belgelerin ve tarih olaylarının ışığında Karacaoğlan'ın kendi şiirleriyle, ozanımının XV. yüzyılın son yarısı ile XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu ortaya çıkıyor.

(1) Maraş Folklor Şenlikleri Halk Şiirleri Komitesi Araştırma Raporu: VIII ve IX - 1970.

Not. Raporlardaki araştırma ve derlemelerin Kahramanmaraş'ta, eski Sır köyü ihtiyarlarından dinlediklerine dayanarak gazeteci ve yazar Veysi Kısakürek (75) ten, yüz yaşını aşkın Mihri ana adındaki kadından ve 30 sene evvel ölen Karadayı lakabıyla anılan kayın babası Mustafa'dan dinlediklerine göre Muharrem Çamsarı (65) dan, Mahkeme zabıtlarına ve vakıf kayıtlarına dayanarak Şazibey camii imam-hatipliğinden emekli Mehmet Kanadıkırık (70) tan, seksen yaşlarında iken 30 sene evvel ölen Hacı Kertel lakabıyla anılan aslen Maraş'ın Kertel köyünden Hacı Mehmet'ten dinlediğine göre eski Maraş müftülerinden T.B.M.M. üyesi Refet Efendi oğlu İlyas Seçkin (70) den derlenip tesbit edildiği görülmektedir.

Filipin Halk Dansları ve Balesi Topluluğu'nun gösterisi izlemiştir. Aynı topluluk gösterilerini 25, 26, 27 Haziran günleri de tekrarlamışlardır. Bayanihan (İmece) Topluluğu'nun dansları büyük ilgi görmüştür.

25 Haziran günü saat 21.30'da Yedikule Açık Hava Sahnesi'nde Şahin Tek, Toto Karaca, Mümtaz Ener, Cevat Kurtuluş, Sühenden Tek, Nevzat Açıkgoz, Hakkı Karadayı, Nurten Atakmen, Hüsamettin Seyhan, Necati Ayazoğlu, Abdürrezzak Efendi'nin yazdığı Kıralık Konak Orta Oyunu'nu oynamışlar, aynı oyunun 30 Haziran'da Rumelihisar'da, 3 Temmuz günü de Gülhane Parkı'nda yinelemişlerdir.

26 Haziran'da saat 21.30 da Yedikule Açık Hava Sahnesinde Erol Günaydın Meddahlık sanatından örnekler sunmuş, Taceddin Diker ve Orhan Kurt da Karagöz oyunlarından Ters Evlenme'yi oynamışlardır.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Halk Oyunları Topluluğu 27 Haziran günü saat 21.30 da Yedikule Açık Hava Tiyatrosu'nda, 28 Haziran günü de yine aynı saatte Rumelihisarı'nda, 29 Haziran'da da Açık Hava Tiyatrosu'nda yurdumuzun çeşitli yörelerine ait halk danslarımızı oynamış, büyük ilgi görmüşlerdir.

Devlet Tiyatroları 1, 2, 3 Temmuz 1977 günleri saat 21.30 da Yedikule'de Ahmet Kutsi Teçer'in Koçyiğit Köroğlu oyununu sahneye koymuşlardır.

8 ve 9 Temmuz günleri Rumelihisarı'nda saat 21.30 da İsveç Kukla Tiyatrosu Antigone'u oynamış, büyük ilgi çekmiştir.

9, 10, 11, 12 Temmuz günleri Azerbaycan Devlet Dans Topluluğu Azerbaycan Halk Oyunları ve Türküleri yanında Leylâ ile Mecnun ve Kerem ile Aslı operalarından da parçalar sunmuşlardır. Zeynep Hanlarova'nın solo türküleri de büyük coşkunlukla karşılanmıştır.

Saz Şairleri, 9 Temmuz'da saat 21.30 da Rumelihisar'da, 10 Temmuz günü de saat 17 de Gülhane Parkı'nda türküler, doğmaca şiirler, taşlamalar, ağıtlar sunmuşlar, atışmalar yapmışlardır. Halk sazşairlerini takdirle ve hayranlıkla izlemiştir.

9 ve 10 Temmuz tarihlerinde yıl içinde Kırşehir'de yapılan Türk Halk Oyunları Yarışması'nda dereceye giren Halk Oyunları bölge ekipleri de birer gösteri yapmıştır.

Maddî Folklor Çalışmaları :

ÇANKIRI EL SANATLARI PANELİ

Yazan : İsmail ÖZTÜRK

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı'nın öncülüğü ve yardımlarıyla Çankırı Valiliği'nce düzenlenen Çankırı El Sanatları Paneli, 21.6.1977 de yapıldı.

Panelde Katılanlar :

- 1 — Ayhan Karlıdağ : (Panel Başkanı) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müşaviri.
- 2 — Mr. LALKAKA : (Konuşmacı) Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilâtı Ankara Daimi Temsilciliği Sanayi Baş Danışmanı.
- 3 — İsmail Öztürk : (Konuşmacı) Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Müşaviri.
- 4 — Güran Erbek : (Konuşmacı) Turizm ve Tanıtma Bakanlığı El Sanatları Şubesi Müdürü.
- 5 — Şevket Özügergin : (Konuşmacı) Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdür Yardımcısı.

Ilgaz'ın Gökçeyazı köyünde Çocuk Zıncarı

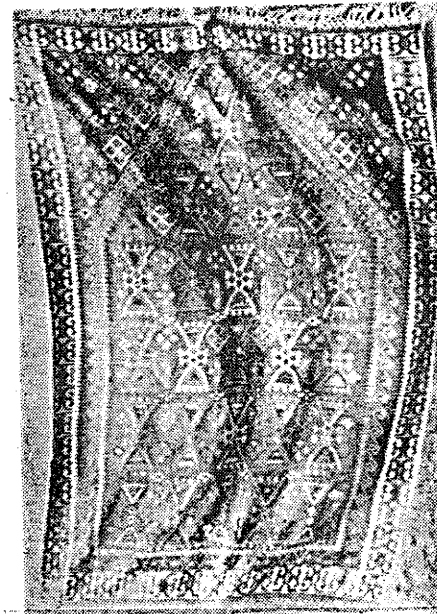
6 — Ayhan Bilge : (Konuşmacı) Çankırı Vali Muavini.

Konuşmaların Özeti :

Ayhan Karlıdağ'ın açış konuşması ile başlayan panel, 10 ar dakikalık sürelerle konuşmacıların bildirimlerini sunmaları ve konuşmacılara yöneltilen soruları cevaplamaları ile karşılıklı fikirler ileri sürülerek tamamlandı.

İlk konuşmacı Mr. Lalkaka bildirisini İngilizce olarak sundu ve Panel Başkanı Ayhan Karlıdağ bu bildiriye anında türkçeye çevirerek dinleyicilere ilettili. Mr. Lalkaka Türkiye'de 1 yıldır bulunduğu belirterek bildirisini sunmaya başladı. Türkiye'de geniş bir el sanatı potansiyelinin olduğunu belirtti ve en çok dikkatini çeken el sanatı eşyaları şöyle sıraladı : Halı, kilim, bakır, pirinç, oniks taşı, seramik eşyalar.

Küçük sanayi ile el sanatlarının iç içe olduğundan, hükümetin vereceği öneme göre ülkemizde bir el sanatları sektörü oluşabileceğinden

Çankırı ili Orta ilçesinde dokunan Mahmut Denizhan'a ait bir Kilim - Seccade

söz etti. Eğer el sanatlarından ilâve iş kapasitesi yaratılması isteniyorsa bu konuda dört kritik noktanın göz önünde bulundurulması gerektiği konusunda görüşlerini belirtti.

Bu dört maddeyi şöyle sıraladı; 1 — Ham madde temini, 2 — Pazarlama, 3 — Yeni dizaynlar, yeni beceri kazanma, yeni eğitim kazanma imkânlarının sağlanması 4 — Üreticilerin kredi ihtiyaçlarının sağlanması.

Bu dört noktayı desteklemek için üreticinin arkasında kuvvetli ve bağımsız bir merkezî kuruluşun gerekliliğinden söz eden Mr. Lalkaka Birleşmiş Milletlerin halen Çankırı'da ufak bir programı olduğunu sözlerine ekledi. Bu program Dünya Bankası Fonu ve Dünya Gıda Programı tarafından destek görüyor diyen Mr. Lalkaka eğer istenirse, Çankırı Valiliği talep ederse, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının yardımı için bir formül geliştirilebileceğini belirtti. Ayrıca bu işler için yurt dışından teknik uzmanlar getirilebileceği gibi el sanatları konusunda ileri ülkelere bu alanda çalışan elemanlardan göndererek projeyi destekleyebileceklerini söylediler.

Mr. Lalkaka Birleşmiş Milletler Türkiye Daimî Temsilcisinin de bu gibi ihtiyaçları sonuna kadar destekleyeceğini bildirdiğini söyleyerek konuşmasını bitirdi.

Mr. Lalkaka'ya paneli izleyenlerden Hamiye Çolakoğlu, Nail Tan (Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanı), Bekir Oruç, İsmail Öztürk, Çankırı Vali Muavini Ayhan Bilge, yurt dışından gelecek uzmanlar, yurt dışına gidecek uzmanlar, pazarlamada yardım, el sanatları ile ilgili Merkezi kuruluş ve valiliğe yapılacak yardımlar konusunda sorular sordular, cevaplar aldılar.

İkinci konuşmayı İsmail Öztürk yaptı. Konuşmada panelden önce Çankırı'da el sanatları konusunda yapılan (Millî Folklor Araştırma Dairesi'nin yaptırdığı) araştırma ışığında «Çankırı el sanatlarının araştırılması yöntemleri ve saptanan sorunlar» üzerinde durdu. Bakanlıklar arası ilişki ki bu konuda (el sanatları ile ilgili) faaliyet gösteren Bakanlıklar arası ilişki üzerinde durarak, Çankırı ili el sanatları konusunda pilot proje çalışma alanı seçilirse hangi el sanatlarının bu projede öncelik alacağını belirtti.

Pilot proje uygulamasına geçilirse, bu alanda gösterilen başarının ülke çapında uygulanması olanağının doğacağından söz etti. Ayrıca ülke çapında bir envanter çalışmasının (el sanatları ile ilgili) yapılması gerektiği konusunda görüşle-

rini açıkladı. Ayrıca yine kendisine yöneltilen soruları cevapladı.

Üçüncü konuşmacı Güran Erbek'ti. Konusu «Çankırı El Sanatlarının tanıtılması girişimleri» idi.

Erbek el sanatlarının tanıtılmasında iki faktör olduğunu, bunların 1 — Genel tanıtım 2 — Turizm ve Tanıtma Bakanlığının yapacağı tanıtma diye ikiye ayrılarak belirlenebileceğini söyledi. Esas tanıtmanın pazarlamaya yönelik olması gerektiğini belirtti.

Türkiye'de el sanatlarının bir envanterinin olmadığından yakınan Erbek, bu olmadan tanıtılmaya, pazarlamaya yönelik atılımların olamayacağını belirtti. Bir çok bakanlığın bu alanda faaliyet göstermesi, aralarında gerekli koordinasyonun sağlanmaması ve Çankırı'nın pilot proje alanı seçilip Valilik başkanlığı altında bu Bakanlıkların koordinasyona girmeleri gereğine değindi.

Bakanlıklarda bu alanda dağınık faaliyetler gösterilirken bir de yeterli elemanın olmayışının çalışmaları aksattığını belirterek konuşmasını bitirdi. Sonra da sorulan soruları cevapladı.

Bu arada Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanı Nail Tan envanter konusu ve malzeme alınmasına ilişkin görüşlerini ve Dairesi imkânlarının bu alanda çalışma yapacaklara açık olduğunu belirtti.

Ticaret Bakanlığından konuşmacı olarak katılan Şevket Özügergin konuşmasında konuyu ihracat açısından ele aldı. Konuşmasının konusu «El Sanatlarının günün koşullarına göre değerlendirilmesi ve pazarlama önerileri» idi.

Türk el sanatlarının ülkeye 1975 de 4.800.000 dolar, 1976 da da 5.265.500 dolar ihracat yoluyla gelir getirdiğini söyleyen Özügergin, çoğu ülkenin (Amerika, Norveç Avusturya... vb.) el sanatlarına gümrük vergisi uygulamadığını belirtti.

Dış ve iç fuarlar yolu ile Ticaret Bakanlığının satış olanakları aradığını, bu alanda köklü girişimlerin olması gereğini belirterek el sanatlarına Ticaret Bakanlığının vergi iadesi uyguladığını söyledi.

Özügergin konuşmasının sonunda bu alanda ihracat yapmak isteyenlere Bakanlığının merkez ve dış kuruluşlarının yardımcı olacağını söyleyerek, sorulan soruları cevapladı.

Panel Başkanı Ayhan Karlıdağ her konuşmacıdan sonra gerekli gördüğü yerlerde açıklamalar yaptı, sorular sordu ve görüşlerini belirtti. Son olarak da Çankırı Vali Muavini Bilge kür-

Kitaplar Arasında :

«TÜRK HALK EDEBİYATI»

— II —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

Bir yazar, **görmediği** kitapları kaynakçaya aktarırsa, neler atlar neler! Bizde, kimi kitapların üzerinde, yasal zorunluluk olduğu halde, baskı yeri ve yılı yazılmaz. Bu, kaynakça düzenleyenler için önemli bir eksikliktir. Böyle durumlarda, «Baskı yılı» yazıldıktan sonra, karşısına, araç içinde soru işareti (?) konularak baskı yılının bilinmediği belirtilmiş olur, ya da «tarihsiz» kaydı düşülür. Basılış tarihi belli olanlarda o yılın verilmesi zorunludur. Yazarımız, kendisini bu kurala bağlı görmüyor. Baskı yılı belli olsa bile, atlayveriyor. Çünkü **görmemiştir** kitabı, bir yerden eksik not etmiştir, o notu sayfaya geçirmekle «görev»ini tamamlamıştır. Daha fazlasını ne diye beklemeli kendisinden, gerisini okuyucu araştırıp bulursun!

İşte birkaç örnek de bunlardan.

Muharrem Zeki Korgunal'ın **Âşık Kurbanı** adlı kitabının baskı yılı boş bırakılmış (s. V). Görmediği belli. Kitap elinde olsaydı, 1935 yılında basıldığını ve yazarının «Muharrem Zeki» değil, «Muharrem Zeki Korgunal» olduğunu gördürdü.

Azerbaycan yazın tarihi üzerindeki araştırmalarıyla tanınan Feridun Bey Köçerli'nin kitabının baskı yılını da kaynakçada bulamıyoruz (s. V). Önce, yazar adı eksiktir, «Feridun Bey Köçerli»dir tam adı; kitabı da iki cilttir, 1925-1926 yıllarında Bakü'de basılmıştır (3). Her kitap bir insanın kitaplığında bulunmayabilir. Görülüp okunmayan kitap kaynakçaya alınmaz, böyle bir kural vardır. İlle de kaynakçada gösterilmek isteniyorsa (bunun nedenini biz bilemiyoruz), o

süye gelerek konuşmacılara, dinleyicilere, soru sorup, açıklamalarda bulunmalar ve ilgili Bakanlıklara teşekkür etti. Ayrıca Çankırı'nın genel durumu, şimdiye dek el sanatları ile ilgili Çankırı'da yapılan çalışmaları ve panelin amaçlarını belirtti. En çok da Çankırı'dan dışarıya göç ve bu göçün nedenleri ile bu nüfus akışını durdurma yolları üzerinde durdu.

Panel, Başkan Karlıdağ'ın kapanış konuşması ile bitti.

Fotoğraflar, K. B. Millî Folklor A. D. Arşivinden alınmıştır.

zaman da başka kaynaklara baş vurarak eksiklerin tamamlanması gerekir. Yazarımız bu yola gitmeyi hiç düşünmemiş, işi oluruna bırakmıştır.

Kaynakçada, Yakup Kuruoğlu'nun **Ercişli Emrah** adlı bir kitabını görüyoruz (s. V). Kitabın basım yılı belli değil. **Görmeden** kaynakçaya alırsa böyle olur. Yazar adı da, kitap adı da yanlış. Bir başka kaynağa baş vurunca, Yakup Kuşçuoğlu'nun «Emrah İle Selbi» adlı bir **makalesi** olduğunu öğreniyoruz (4). Yani, ne «Yakup Kuruoğlu» adında bir yazar, ne de **Ercişli Emrah** adlı bir kitap vardır.

Kitapta **Âşık Kerem**'den de örnekler veren yazar, Besim Açalay'ın kitabının 1930'da basıldığını neden bilmez? Kitabın bir de 1939 baskısı yapılmıştır ayrıca. Demek ki sadece «ad» olarak kitabı bilmektedir. Hele, bu konuda başlıca kaynak olan, Şükrü Murat Elçin'in **Kerem İle Âşık Hikâyesi** (Ankara, 1949)'ni anmaması, büyük bir eksikliktir.

Murat Uraz'ın **Sümmani İle Gülperi**'sinin bizim kitaplığımızda üç ayrı baskısı bulunmaktadır (1938, 1941, 1969). Yazarın bunların hiç birinden haberi yok. Üstelik de Atatürk Üniversitesi'nin bulunduğu bir kentte görevli. Üniversite'nin zengin kitaplığından yararlanılmaz mıydı!

Listede, rahmetli Ahmet Caferoğlu'nun, **görmüden** yazılmış, **Türk Dili Tarihi Notları** adlı bir kitabıyla karşılaşırız (s. IX). Kitabın baskı yılı 1949'muş. Rahmetli Caferoğlu, aziz dostumuzdu; kitaplığımızda, Türk Dili Tarihi ile ilgili bütün kitapları imzalı olarak bulunmaktadır. Raftan kitapları alarak teker teker inceledik. Bunlar arasında, yazarın bildirdiği yılda yayımlanmış, bir kitabını göremedik.

İşin doğrusu şudur: Prof. Ahmet Caferoğlu Türk Dili Tarihi ile ilgili bir değil, **beş** kitap yazmıştır. Adları ve baskı yılları dipnotumuzda gösterilmiştir (5). Yazar, bunları **görmediği** gibi Prof. Ahmet Caferoğlu'nun yaşamı ve yapıtları üzerine yapılan incelemeden (6) de habersiz olduğu için, nerede bulmuşsa, oradan aktardığı eksik ve yanlış künyeyi listesine eklemiştir.

Bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz, ama yerleri ne? Mal meydana derler ya, öyle işte. Verdiğimiz örnekler, kaynakçanın «hal-i perişan»ın göstermeye yetmez mi?

Bir de «uydurma kitaplar» konusu var. Aslında yazılmamış ve basılmamış kitaplar «var» gibi kaynakçaya alınmış. O «inci»lerden de birkaçını sunalım okuyuculara.

Sadettin Nüzhet Ergun'un **Âşık Sümmanî** adlı bir kitabı bulunduğunu (s. 5) bilen, gören varsa beri gelsin. Pertev Naili Boratav'ın **Karacaoğlan'ını** (s. VI) acaba nereden bulabiliriz? Eflâton Cem Güney - Çetin Eflâton Güney'in **Meslekî** adlı kitaplarını biliriz de, dostumuz Vehbi Cem Aşkun'un **Meslekî'nin Şiirleri** (s. VIII)'nden haberimiz yok. Osman Cemal Kaygılı'nın **Seçme Halk Şiirleri** kitabı da (s. IX) bilimcediklerimiz arasında. Listede, adı eksik bildirilen, yazarı ve baskı yılı belirtilmeyen ve asıl adı **İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri** olan kitap, Osman Cemal Kaygılı'nındır; fakat **Seçme Halk Şiirleri** diye bir kitabı yoktur. Sabri Esat Siyavuşgil'in **Türk Halk Şiirinde Tabiat'ı** (s. IX) ne kitaplığımızda var, ne de kaynaklarda rastladık adına. İzzet Adil'in **Halk Bilgisi Haberleri** (s. VI)'ni, bizim gibi, boşuna aramayınız, bir yerde bulamazsınız. Türk halkbilimi ne ve saz şîrine emeği geçen, dostumuz M. Şakir Ülkütaşır'ın **Türk Halk Edebiyatından Örnekler** adlı «kitap»ını kendisinden sorduk, o da bizim gibi hayretten donakaldı!

Okuyucunun sabrını taşımamak için, kaynakçanın «Eserimizi Hazırlarken Baş Vurduğumuz Dergi ve Makaleler» bölümünü (s' X) atlıyoruz. Burada sadece, ya dergi adının, ya yazarın, ya inceleminin yayımlandığı derginin sayısının ve tarihinin bildirilmediğini, bir sürü yanlışlarla «liste»yi kabarttığını söylemekle yetinilm.

Apaçık görülüyor ki, yazarın amacı, gerçekten gördüğü, okuduğu, yararlandığı kaynakları bildirmek değildir. Eline ne geçmişse, şuradan buradan ne derlemişse, —doğru yanlış— işlere geçirmişse, doğruluğuna yanlışlığına bakmadan, «Fazla mal göz çıkarmaz.» diyerek, hepsini «liste»ye boca etmiş ve bunun adı da «Faydalandığımız Eserler» olmuş.

Buna «Kaynakça Aldatmacası» denmez de ne denir?

2. Yanlışlar Batağı

A — Genel Görüntü

Yazımızın başında, konuya değişik görüş açısından bakılmıyor ve yeni bir şey getirilmi-

yorsa, kitap yazmanın hiç bir yararı olmadığını belirtmiştik. Biraz da bu konu üzerinde duralım.

Kitabın hangi sayfasını açarsanız elinizde kalıyor. Birakınız yeni bilgiler bulmak, doğru bilgilerle bile tersine çevrilmiş görüyorsunuz. Bunların hepsini teker teker sıralamak, bir kitap konusu. Bu nedenle, belirgin birkaç örnek vererek, yazımızın bilgi alanında hangi basamakta bulunduğunu kanıtlamaya çalışacağız. Kaynakçası öyle olunca, «bilgi»si de onunla orantılı olacaktır elbet.

1. Yazara göre, **koçaklama**'lar ancak **koşma** türünde olabilir. Tümcəsi şöyle: «Koşmalar, savaş ve vuruşma üstüne yazılmış iseler bunlara **KOÇAKLAMA** denir.» (s. 16-17). «Bunu söyleyebilme için, kişinin, ortaokul bilgisinden yoksun olması bile yetmez. Anlaşılan, **koçaklama** deyince, yalnız Köroğlu ve Dadaloğlu'nun şiirleri ile yetinmiş. Onlarınkinin dışında kalan ve **koşma** türünde olmayan sayısız **koçaklamayı** ne yapacağız?

Savaş ve yiğitlik üstüne şiirler, uzun soğukludur; savaşın, vuruşmanın, yiğitliğin canlılığını anlatmak için, üç beş dörtlüğün sınırları içinde kalınmaz her zaman; bu da, **koşmadan** daha çok **dörtlüklerden** oluşan **destan**'larla sağlanır. Nitekim, örnekler incelendiği zaman, şu gerçek saptanır: Sazşairleri, **koçaklamalarını**, genellikle, **destanlarla** dile getirmişlerdir.

Yazar, birisini kaynakçasına a'lığı fakat **okumadığı**, öbürlerinden ise habersiz bulunduğu, dipnotunda saydığımız kitaplara bakıyorsa, hem kendisi yanılmayacak, hem okuyucularını yanıltmayacaktır (7).

Hepsi bir yana, Doğuda herkesin ezbere bildiği, bilmeyenlerin ayıplandığı, Çıldırli **Âşık Şenlik'in** yedi dörtlükten oluşan **ülkü koçaklaması** yazarı uyarmadı mı?

2. Ağıt ise şöyle tanımlanıyor: «**Koşma** ölüm üstüne yazılırsa buna **ağıt** denir.» (s. 17). Böylesine sakat ve gerçeklerle bağdaşmayan bir tanımla ilk kez karşılaşılıyor.

Yanlışlığın birincisi, **ağıt'ın** da, **koçaklama** gibi, ancak **koşma** türünde olabileceği yan ılgısıdır. İkincisi de, **ağıt'ın**, yalnız «ölüm üstüne» söylenmesi varsayımdır. Birincisi yanlış, ikincisi eksiktir.

Ağıtlar, yazarın söylediğinin tam tersine, çoğunlukla, **destan** türündedir. Yazımızın 5 nu-

maralı dipnotundaki kaynaklarda yayımlanan ağıtlar incelenirse, hemen hepsinin, birer **destan** olduğu görülecektir.

Ağıtlar yalnız ölüm olayı üzerine yakılmış. Çok daha değişik konuları içerir: Bir yurt köşesinin elden gitmesi, göçler, depremler (ölüm olsun olmasın), su baskınları (ölüm olsun olmasın), türlü acılar da ağıtların başlıca konularıdır. Bayburtlu Zihni'nin ünlü ağıtı hangi ölüm olayı ile ilgilidir? Poshoflu Güftari'nin, köylüleriyle Malatya'ya göç ederken söylediği ağıt bir ayrılık acısını dile getirmiyor mu? (8). Karslı Ceyhuni'nin, «Elveda gündür dumanlı dağlar» dizesiyle başlayan gerçekten çok başarılı ve içe işleyici ağıtı, Kars'ın düşman eline geçmesini ve bundan duyulan acıyı dile getirmiyor mu? (9).

Demek ki, ağıtlar yalnız «ölüm üstüne» söylenen şeyler değildir.

3. Destan, yalnız «11'li hece ölçüsü ile» söyleniyormuş (s. 19). Böyle tutarsız bir kuralı yazarken, kaynakçada gösterilen, **Hikmet İlaydın'ın Türk Edebiyatında Nazım'ı** ile bizim **Halk Şiirinde Türler'e** hiç bakılmadı mı? Adı geçen kaynaklarda, destanın, hecenin hem 11'li kalıbı ile hem de 8'li kalıbı ile yazıldığı belirtilmiştir. Öbür kaynaklarda da aynı bilgiler bulunabilir.

Bütün bunlar ortada dururken, örneklere aykırı düşen bir kural okuyuculara nasıl iletilir ve ne hakla yanıtılır?

4. Kalender'lerle ilgili bir kural var ki «Evlere şenlik!» deyimine bundan daha uygun düşeni bulunamaz. Tanım şöyle: «**Kalender: Kalender düşünüşlü şairlerin** (?) görüşlerini yansıtan manzumelerdir.» (s. 22). Kalenderilerin bu tür tanımına ilk kez tanık oluyor ve ne diyeceğimizi bilemiyoruz doğrusu. «Kalenderce düşünüş», «kalenderce davranış» olur ama, «kalen-

der düşünüşlü» ne demektir? Bu mantıkla yola çıkılırsa, öbür aruzlu türler için de şu tanımların yapılmasına hiç şaşmamalıyız: «Divan, divan düşünüşlü şairlerin görüşlerini yansıtan manzumelerdir.» / «Sels, selis düşünüşlü şairlerin görüşlerini yansıtan manzumelerdir.» / «Semai, semai düşünüşlü şairlerin görüşlerini yansıtan manzumelerdir.»

İşte böylesine bilimsel (!), tutarlı (!) ve özgün (!) kurallar, tanımlarla donanmıştır kitap.

(3) Prof. Fuat Köprülü, «Azəri» maddesi, **İslâm Ansiklopedisi**, c. II, s. 150.

(4) Muhan Bâli, **Ercişli Emrah İle Selvi Han Hikâyesi - Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi**, Ankara, 1973, s. 301.

(5) A. Caferoğlu, **Türk Dili Tarihi Notları I**, İstanbul, 1947; **Türk Dili Tarihi Notları II**, İstanbul, 1943 (Bu cilt, daha önce yayımlanmıştır); **Türk Dili Tarihi I**, İstanbul, 1958; **Türk Dili Tarihi II**, İstanbul, 1964; **Türk Dili Tarihi I**, İstanbul, 1970.

(6) Osman F. Sertkaya, «Ahmet Caferoğlu'nun Hayatı ve Eserleri», **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. XVII, 1 Ağustos 1969.

(7) Kars, İstanbul, 1943; Kırzioğlu M. Fahrettin, **100. Yıldönümü Dolayısıyla 1855 Kars Zaferi**, İstanbul, 1955; Kırzioğlu M. Fahrettin, **Edebiyatımızda Kars, II. Kitap**, İstanbul, 1958; **Kars İli dergisi**, Sayı: 5, Ankara, 1966 (Bu dergideki yazılardan biri dışında tümü, değişik takma adlarla, M. Fahrettin Kırzioğlu tarafından yazılmıştır).

(8) **Edebiyatımızda Kars**, s. 48.

(9) **Kars**, s. 111-112 (Tam metin için bkz.: **Edebiyatımızda Kars**, s. 54-57).

Yıllık aboneli: 60,

altı aylık aboneli: 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone:

\$ 8, £ 4, DM. 18

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: **İHSAN HİNÇER**

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen:

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Akcaaray — İstanbul, Tel.: 22 49 74

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı:
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

GEDİZ BİLMECELERİ

— III —

Derleyen : Mehmet BAHÇECİ

- 162 — Hey gidiver gidiver
Şu gideni tutuver
Ne tatlı eti var
Püsküllüce kuyruğu var (Balık).
- 163 — Mavi tarla içinde, beyaz güvercin yürür
(Deniz-gemi).
- 164 — Ben ne idim ne idim
Tarlalarda bey idim
Felek beni ne yaptı
Beli bağlı kul yaptı (Süpürge).
- 165 — Çarşıdan aldım Fatma'yı
Kaşlarına çatmış çatmayı
Kız annenden mi öğrendin
Kol sallayıp göbek atmayı (Körük).
- 166 — Canlı kaçar gider
Cansız arkasından gider (At ve araba).
- 167 — Bir dam keserim var, aktır bedeni (Diş-ler).
- 168 — Hırsız içerde
Kafası dışarda (Çivi).
- 169 — Bir ok attım örene
Aşkolsun görene (Rüzgâr).
- 170 — Arap apışır
Cenge yapışır
Kum kaynar
Kuyruk bula (Sacıyak, tencere, kaşık).
- 171 — Zarifin elinde
Delinin tepesinde
Puştun yanağında (Gül).
- 172 — Anası oturur, kızı şak şak döğer (Havan).
- 173 — Pırıl pırıl karanlıkta sönerler
Ömürleri kısadır gündüz olur sönerler (Yıldızlar).
- 174 — Başı gök, sırtı ak; kuyruğu var, canı yok (Turp).
- 175 — Bir dam al fesim var (Horoz).
- 176 — Eteği ak, sırtı kara (Saksağan).
- 177 — Dik dike, bük bük
Haftada bir, yılda iki (Cuma ve Bayram namazları).
- 178 — Alçacık anası var (Yer).
Yümsecik babası var (Gök).
Deli gelin, kör güveyi (Rüzgâr, Gece).
- 179 — Yeşillikler arasında kırmızı yonca (Kiraz).
- 180 — Küçük çömlek içinde tatlı yemeğim var
(Fındık).
- 181 — Biz oniki kardeşiz
Ezildik, büzüldük
Dört sıraya dizildik (Yıl-Mevsimler).
- 182 — Çarşıdan aldım siyah, eve geldim kırmızı (Kömür).
- 183 — Gide gide usanmaz
Beline kuşak kuşanmaz (Su).
- 184 — Yazılır satır satır
Alınır gönül, hatır
Uzak düştüm dostlara
O neler hatırlatır (Mektup).
- 185 — Kokusu var çiçek değil
Kayar gider böcek değil (Yağ).
- 186 — İbiği var, kanadı yok
Kanı var, canı yok (Dolma kalem).
- 187 — Karşıda kadı oturur
Sarığını sarar oturur (Lâhana).
- 188 — Nazire hanım hastadır hasta
Kafestedir kafeste
Yem yemez, su içmez
Bilmem neden hasta? (Örümcek)
- 189 — Yer altında yelpaze
Anası taptaze
Babası bir envaze (Pırasa)
- 190 — Masal masal maniki
Kuyruğu var oniki
Kuyruğundan salladım
Manisa'ya yolladım
Manisa üç bacak
Ortası demir ocak. (Sacayak)
- 191 — Filfillice
Kuş dillice (Saat)
- 192 — Arifsiniz, zarifsiniz
Kendinizi nerden bilirsiniz. (İsim)
- 193 — Şeker kadar tadı yok
Kuşlar kadar kanadı yok. (Kar)
- 194 — Dam üstünde kırağı
Dal dedenin bileği (Buz)
- 195 — Doksan dokuz cemaat
İki müezzîn bir hoca. (Tesbih)
- 196 — Değneğin ucunda yemiş
Ramazanda onu yemiş
Daha orucu bozulmamış. (Sopa)
- 197 — Altı ayaklı fil
Aklın varsa bil. (El terazisi)
- 198 — Burdan tuttum karşıya
Şavkı vurdu karşıya. (Ayna)

ARAŞTIRMALARI

8105

- 199 — Başı topuz
Saçı otuz. (Süpürge)
- 200 — Üç ayaklı
Beli kuşaklı. (Sacayak)
- 201 — Otuz iki gözü var
Maymun gibi yüzü var. (Çarık)
- 202 — Beni daldan düşürdüler
Gür ateşte pişirdiler
Dar sokaktan geçirdiler. (Kestane)
- 203 — Altı taş, üstü taş
İçinde birbir baş. (Hamam)
- 204 — Şapkası başında,
Aklı karnında,
Canı ayağında. (Değirmen)
- 205 — Zenginin elinde,
Fakirin dilinde. (Para)
- 206 — Yazı yazar kâtip değil,
Semeiri var merkep değil. (Salyangoz)
- 207 — Bizim evde kadı var
Çangal çangal budu var. (El kantarı)
- 208 — Biri gider gelmez
Bunu kimse bilmez. (Ölü)
- 209 — Dilden dile
Elden ele
Merhaba kale. (Kupa)
- 210 — Aktır hamura benzer
Süttür süngere benzer
Baylar adını bilir
Bayanlar tadını bilir. ()
- 211 — İçi dolu armutcuk
Tepesi kel mahmutcuk. (Cami)
- 212 — Ağaç üstünde kara tavuk. (Koca kuş)
- 213 — Karşıda iki kişi var, biri kalkar biri oturur. (Ay ile güneş)
- 214 — Karadır kaşı
İncedir başı
Gece, gündüz
Fitnedir işi. (Fare)
- 215 — Fatma hatun atlanır
Etekleri katlanır. (Lâhana)
- 216 — Altmıştır yaşı
Çektikçe kalkar başı. (Kaplumbağa)
- 217 — Dışı gön gibi
İçi kan gibi
Altı deri,
Üstü deri,
İçinde bir kısım darı. (Nar)
- 218 — Yer altından yaren geçer. (Karınca)
- 219 — Yayma yadım (Yatak)
Kapına kaktım (Karı malağı)
Kıllı yumdum (Göz)
Kızılığa gömdüm (Işık)
- 220 — Karşıdan baktım dal
Yanına vardım al
Ağzıma attım bal. (Kiraz)
- 221 — Yeşildir çuhası
Aldır kendisi
Bunu bilen bilesi
Bilmeyen yedi köy veresi. (Domates)
- 222 — Yeşille başladım
Kırmızıyla bitirdim
Cümle âleme yedirdim. (Kiraz)
- 223 — Dağdan gelir dağlı kadın
Eleri ayakları kınalı kadın
Akça giyer kirlenmez
Arapça söyler anlanmaz. (Leylek)
- 224 — Hindistan'dan gelir gemi
Gemi içi kâğıt dolu
Kâğıt içi kutu dolu
Kutu içi inci dolu
Ne gemidir, ne kutu
Ne kâğıttir, ne inci
Bil efendim sen şimdi. (Nar)
- 225 — Molla başlı
Kadın saçlı. (Haşhaş)
- 226 — Koştum çıktım asmaya
Demir kılıç kesmeye. (Nikâh)
- 227 — İki kanat, bir kuyruk
Kendi başına buyruk. (Tavuk)
- 228 — Bağırırken dinler,
Susarken inler. (Yankı)
- 229 — Uzakıça kısadır. (Ömür)
- 230 — Annede değmez
Babada değer. (Ağız)

YENİCEARMUTCUK KÖYÜ BİLMECELERİ (1)

— III —

- 83 — Pazardan alınmaz
Cebe konmaz. (Uyku)
- 84 — El kadar mağaza
İçi taptaze
Yaştır kurumaz
Tuzsuz çürümez. (Ağız)
- 85 — Yağmur yağdı gök çatladı
İki at bir arada otladı. (Kağmı)
- 86 — Hey kişi hey kişi
Ne biri bilirsin, ne beşi (Cahil adam)
Anası erkek, kuzusu dişi (Adem - Havva)
Bunu bilmeyen bir şaşkın kişi.
- 87 — Çam dibinde mum yanar. (Çiğdem)

(1) Türk Folklor Araştırmaları C. 4, Sayı 88-
C: 4, sayı: 90 da Yenicearmutcuk bilmecele-
rinin baştafı (82 bilmece olarak) yayınlanmıştır.

Ayın Olayları :

MUHİBBİ'NİN MEZARI, ŞENLİK BABA ANITI YAPILDI

Yazan : Nursel HINÇER

Artvin iline bağlı Yusufeli İlçesinin Erkinis (Demirkent) köyünde 1823-1868 yılları arasında yaşamış Âşık Muhibbi Türk Saz Şairleri literatürüne geçmiş ünlü bir ozanıdır.

İlkten 1938'de Artvin ve Kars Halkevleri dergilerindeki yazılarıyla, sonra da, 1940 yılında bastırıldığı «Yusufeli'li Muhibbi - Hayatı ve Değişleri» adlı kitabıyla bu ozanımızı edebiyat tarihine kazandıran M. Âdil Özder olmuştur.

Muhibbi'nin köyünde yattığı eski mezarlık, köy İhtiyar Kurulu'nun 1934 yılında aldığı bir kararla kaldırılmış, fakat Muhibbi'nin mezarına dokunulmamıştı. Böylelikle mezar 109 yıl süreyle bir toprak yığını halinde, günümüze kadar kalmış oldu. 1972 yılında köyden mezraalara açılan yeni yolun dönemeç verdiği yüksekçe bir yarıntı

üzerinde kalan mezar, zamanla uçup gidecekti.

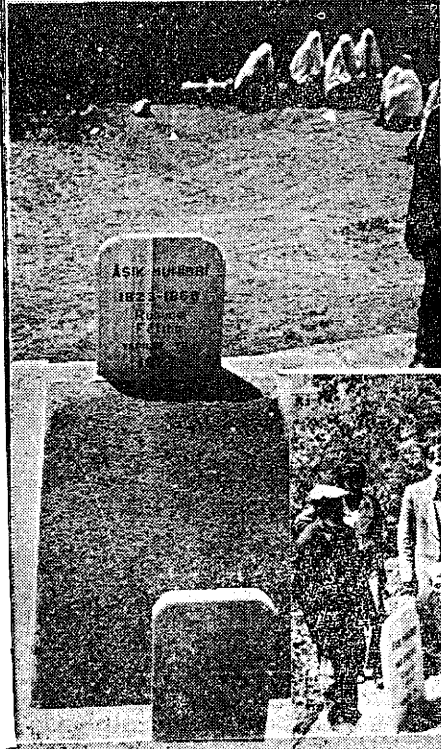
Bu durum karşısında, köydeşi Muhibbi'yi ilk kaynak olarak tanıtan ve mezarının yitip gitmekten kurtarılması işine girişen de Özder oldu. Kendisinin hazırlayıp, kardeşi A. Suphi Özder'in sağladığı başlıkla bastırılan «Muhibbi İle Esmahan Hikâyesi (1976)» adlı kitabın satışından elde edilen gelirin tamamı ve köylülerin de katkısıyla, mezarın bugünkü duruma getirilmesi sağlanmış oldu.

Yapımı 27 Mayıs 1977 cuma günü biten anıtın başında cuma namazından sonra, yüzleri aşkın kadın-erkek ziyaretçinin katılımıyla bir anma töreni düzenlendi. Konuşmalar yapıldı, köy hocası Kur'an-ı Kerim okuyup dualar yaptı, törene katılanlara şeker dağıtıldı.

Ankara'da hazırlattığı mermer blokları da alarak köye giden M. Âdil Özder, 16-27 Mayıs günleri arasında yapım işinin başında bulunarak gümlerce bizzat çalıştı. Bu, bir kadirbilirlik örneği olsa gerek.

ÂŞIK ŞENLİK ANITI DA KARS'TA TÖRENLE AÇILDI

Âşık Şenlik Baba'nın Anıtını Yaptırma Derneği tarafından Kars'ta inşa edilen, 19. yüzyılın en büyük Halk Ozanı ve 1877 Osmanlı - Rus savaşlarında büyük kahramanlıklar gösteren ve onu destanlaştıran Çıldır'lı Halk Ozanı Âşık Şen-

Yusufeli'nin Erkinis köyünde yaptırılan Muhibbinin mezarı 27.5.1977 günü ziyarete açıldı.

Düşünceler, Görüşler, Dilekler :

DEVLET HALK OYUNLARI TOPLULUĞU, KUŞKULARI MIZ

Yazan : Mazlum Nusret KILIÇKIRAN
TRT İzmir Radyosu Halk Müziği ve Oyunları Şefi

gili olumlu çalışmaları gördükçe gurur duyuyoruz.

Bugün halk oyunlarımızla ilgili sevindirici bir durum daha var. Artık hükümet de bu konuyla ilgileniyor, elini uzatıp yücelmesine katkıda bulunuyor. Devlet Halk Oyunları Kuruluşu bu konudaki en büyük aşama. Derneklerden çok büyük imkânlarla çalışıyorlar. Giysi bulma, eleman bulma, para bulma zorlukları da yok. Derneklerdeki bu engel etkenler onlar için sorun olmuyor.

Ancak belirtmek gerekir ki, yine de konuyla ilgilenen ve seneler arasında kuşkular var. «Ya bu seçme elemanlar, bu otantik giysiler içinde gerçek oyunlarımızı bozarlarsa» diye korkanlar var. Örneğin «Ya sonunda birer baleci olup çıkarlarsa» diye ürkenler var. Gerçi oyunları sahneye düzenlemeleri takdir ediyor. Ama:

Son yıllarda halk oyunları araştırmalarının yoğunlaştığını görüyoruz. Gençlerimiz, Anadolu'nun kent kent oyunlarını derleyip, onları yurt dışına kadar götürüyorlar. Özümüzdeki bu güzelliklere sahip çıkılmasının sevinci içindeyiz. Özellikle büyük kentlerimizde gençlerimizin kurduğu folklor derneklerinin bu aşamada yararı büyük oluyor. Gençlerimiz çalıştıkça bilinçleniyor, bilinçlendikçe de kökenine saygılı uygulamalar yapıyorlar. Halk oyunlarımız ilkokullarımıza değin giriyor. Batıdan gelen uyduruk rontları, perileri, kelebek taklitleri kapı dışı ediyor. Günden güne aşırı imaj yaratan prenses, prens oyunları kalkıyor. Bunların yerini kendi içimizden Fatey'ler, Ezo gelinler, Dadaşlar, Şahinler alıyor. Çocuklarımız okullarındaki sosyal çalışmalarında kendi değerlerimizi simgeliyor. Uyduruk rontların yerine Çayda Çıralar, Çibikli'ler oynanıyor.

Yaşamışlar «Ekşi ükşü bizim bağın koruğu» demişler. Herkesin kendi bağının koruğu herkesinkinden lezzetli ve hoş. Diğer ulusların takdiri ve hayranlığı bizi bu yarıya vardiıyor. Çocuklarımızı rengârenk öz giysilerimiz içinde görmek büyük zevk oluyor. Halk oyunlarımızla il-

lik'in anıtı geçen ay törenle açılmıştır.

Tören'de, Tugay Komutanı Sıtkı Aydinel, Dernek mensupları, Halk Ozanları ile büyük bir halk topluluğu hazır bulunmuştur.

Dernek Başkanı Aziz Kaygısız, anıtın yapılmasında maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen Tugay Komutanı ve ilgililere teşekkür ederek sözlerine başlamış, Âşık Şenlik'in ulusal duyguları kamçılayan eserleri ile özgürlük ve yurtseverlik duygularını dile getirdiğini belirterek özette şunları söylemiştir :

«Kişiler oturduğu mevkilerle değil, yaptıkları ile şerefli yerini bulur.

İşte Âşık Şenlik bunlardan birisidir. Vatan için emeği geçmiş, millet için gönülleri çarpan ve bu topraklar için mücadele veren, şair ve

kahramanları anmak ulusal bir görevdir. Bunun içindir ki, o yılların vermiş olduğu acı ve ızdıraplara boyun eğmeyen Şenlik Baba'nın Anıtını Yaptırma Derneği olarak duyduğumuz mutluluk sonsuzdur.

Âşık Şenlik Anıtı'nın yapımında geç bile kalınmıştır.

Çıldır'lı Âşık Şenlik anaların, genç kızların matemlerine destan ve menkıbeler yazmış, halkın millî duygularını kamçılayan eserleri ile dünyaya özgürlük ve yurtseverliğin örneğini vermiştir. Bu nedenle Şenlik, halk arasında ozan, millet arasında kahraman olmuştur. Şenlik, kendisinden sonra gelen âşıklar ilham kaynağı olmuştur. Kars ve civarında âşıklık sanatı Şenlik'le başlar. Gönüllerde taht kuran Şenlik'in anıtını açarken, mutluluğumuz sonsuzdur.»

«Ya bu işin duygusal yanı» diyenler de var. Dileğimiz bu kuşularımızın çok yakın gelecekte tamamen giderilmesi. Devlet halk oyunları ekiplerinin, oyunlarını sahneye bu denli göze hoş görünecek biçimde uygulamasının yanı sıra aslinin de büyük bir itina ile koruyarak sergilemeleri. Oyuncuların zaman aşımıyla görevlerini kanıksayıp duygularının bozulmaması. Yöneticilerin bu konuya gönülden vurgunlar arasından seçilmesini diliyoruz. Çünkü halk oyunlarımızın okullarımıza girmesinin sevincinin yanı sıra üzüldüğümüz durumlar da oldu. Çalışmaların oyunlarımızın aslına uygun biçimde yapılmadığını gördükçe yaralandık. İşte bu nedendir ki, Devlet Halk Oyunları ekiplerinin yöneticilerine önemli görevler düşüyor. Çünkü bundan sonra okullarımızdaki halk oyunları çalışmalarını da onların uyguladığı biçimde sürdürülmeye çalışılacaktır.

Halk oyunları folklorumuzun göze hitap eden bir bölümüdür. Bu nedenle bu aşamada TV'nin yararını da belirtmek gerekir. Ancak zaman zaman TV'de gösterilen halk oyunları ekiplerinin bilinçli olarak seçilmediğini de görüyoruz. Halk oyunları folklorumuzun önemli bir dalı. Hele bu dönemde aslına uygun biçimde temsil atılmaya çalışılıyor. Bu nedenle TV'de gösterilecek ekiplerin bu konuyu bilen kimselerin denetiminden geçmesi gerekir. Yoksa Halit Kıvanç'ın sunduğu «A'dan Z'ye» programında izlediğimiz uyduruk Elazığ ekipleri gibi ekipleri seyretmeye mecbur bırakılırız. Devlet Halk Oyunları ekiplerinin gururlandırıcı gösterilerinden sonra böylesine garip ekiplerle, tutkumuz olan konuya hançer vurulduğunu görmek gözümüzü de hoş etmez.

Aslında TV için bu ekipleri seçmek zor bir uygulama da değildir. Milliyet gazetesinin düzenlediği Liselerarası Halk Oyunları Yarışmalarında derece alan ekiplerin gösterilmesi, gençlerimiz için de bir teşvik olur. Oysa bugüne dek bu başarılı okul ekiplerimize böylesine bir fırsat tanınmamıştır. Ayrıca Turizm Bakanlığı mahalli ekiplerimiz arasında da şenlikler düzenlenmektedir. Bu şenliklere çok değerli ekipler katılmaktadır. Bu ekiplerin de TV'de gösterilmesinde büyük yararlar vardır.

Halk oyunlarımıza gönül verenler arasında duyulan önemli bir kuşku da, bu amaçla kurulmuş, küçümsenmeyecek hizmetler yapmış derneklerimizin durumudur. Bu dernekler Devlet Halk oyunları ekiplerinin imkânlarının altında

ezilecek midir? Bu konu önem taşımaktadır. Halk oyunlarımızı bu düzeye kadar getiren kendi yağlarıyla kavrulan derneklerimizin unutulmaması, küstürülmemesi gerekir. Yurt dışındaki festivallere yalnızca Devlet Halk Oyunları Ekiplerinin gönderilmesi eğilimi derneklerimizin yok olmasına neden olabilir.

Derneklerimiz kadar, halkevlerimizin ve başka kuruluşların halk oyunları ekiplerinin de ihmal edilmemesi gerekir. Bu dernekler ve kuruluşlar Devlet Halk Oyunları Ekiperi için birer araştırmacı gruplar niteliğindedir. Onlara ilgi gösterilmeli ve yardım edilmelidir. Yoksa bu uğraşı yalnızca Devlet Halk Oyunları görevlilerinin tekeline bırakılırsa, yarınlarda değişik oyunlar derleyebilmemiz hayal olur. Böylece işin aslı da yok edilir.

Halk oyunlarımız gözümüzün, gönlümüzün gıdasıdır. Hem de has gıdasıdır. Biz onu has görmek isteriz. Bu nedenle dileğimiz işin asından uzaklaştırılmamasıdır. Örneğin sahne düzeni yapıyoruz diye Gaziantep yöresinin bunca yıllık «OĞUZLU» oyununun başındaki figürün kaldırılması bizi sevindirmez. Biz o zaman ko-reografi sözcüğünden ürkeriz. Oyunları robot gibi komutla oynamak bizim gıdamız olmaz. Yoksa buraya kadar getirdiğimiz tutkumuzu yine kendimiz yok ederiz. Bu ekiplerin gösterilerinin adı da Halk Oyunları olmaz. Gürültü, patırtı içinde hop hop, güm güm, hayda huyda olur çıkar... Örneğin Erzurum'lu zurnacıdan, ömründe görmediği kentin Antep'in, Hakkari'nin müziğini dinlerken spor gösterileri seyrediyormuş gibi oluruz. Biz işin kökenindeki uygulanış biçimine saygılıyız. Baş oyuncunun davula tekmeyle basıp, mendili elinde fır döndürmesini, ağılatmasını görmüştük. Özgür halkımızın, özgür biçimde oyun tutuşu kalıplara, kurallara gömülürse; paralı askerlerin gösterisi olursa; bize de yazık olur, oyunlara da yazık olur. Bu oyunları, yaşamlarıyla yaratıp, bunca yıl onu zevkle oynayanlara da saygısızlık olur.

Umutumuz tüm bu kuşularımızın yarınlar da giderilmesidir. Açık sözlülüğümüzün tutkumuza verilmesi, kusurumuz varsa bağışlanması dileğimizdir.

Gelenekler :

SİLİFKE'NİN KIRTIL KÖYÜNDE ASKER UĞURLAMA

Yazan : Eshabil KIRASLAN

Bilindiği gibi memleketimizde yirmi yaşını dolduran her gencimiz kutsal bir ödev olan Vatan borcunu, askerliğini yapmak için askere gider.

Askere gidiş, Anadolu'nun her köyünde aynı sevgi ve kutsallıkla en büyük ödev bilinir. Askerleri uğurlama gelenekleri her yöremizde başka başkadır.

Kirtil köyünde asker uğurlama daha başka bir hava ve merasimle olur ve geçer:

Kirtil Köyünde askerlik çağı gelmiş, askerlik sevk belgelerini almış bir genç, askerlik yapacağı kıt'asına büyük bir sevinçle gideceği günü bekler. Bir yandan askerlik hazırlıklarını sürdürür, bir yandan da birkaç gün önce evden ayrılarak çevre köylerdeki arkadaş, tanış kim varsa onlarla vedalaşmağa, görüşmeğe, Allahımarladık demeğe gider. Arkadaş ve tanışlarına «Hakkınızı helâl edin, ölüm olur, kalım olur», deyip ayrılır. Daha sonra uzakta akrabaları varsa onların ziyaretine gider, onlarla da görüşüp vedalaşmasını sürdürür. O gece akrabalarından biri o gencin şerefine bir ziyafet tertipler.

Tavuklar kesilir, davar (erkek keçi) kesilir. Akşam da sazlı sözlü ve eğlenceli bir veda gecesi yapılır. Eğlence bitimi sabahı vedalaşılır.

Onlara da «Hakkınızı helâl edin, Allahımarladık», dedikten sonra aralarından ayrılırken akrabalarından hali vakti yerinde olanlar uğur parası diye gencin cebine ellerinden kopan paraları koyarlar. Bu paranın belirli bir miktarı yoktur. Herkes durumuna göre beş, on, yirmi, elli, yüz, ikiyüz lira koyar. Bu para, o genç muhtaç olduğu için değil, uğur parası, uğur yoluğu diye verilir. Delikanlı akrabalarıyla vedalaşıp ayrıldıktan sonra geriye evlerine gelir.

Bütün hazırlıklarını tamamlayan genç, gideceği günden bir gün önceki günün akşamı köyedeki bütün kız ve erkek arkadaşlarını evlerine davet eder. Akşam yemekler yenilir. Kahveler, çaylar içilir. Şekerler, kolonyalar dağıtılır. Köy gençleri sazlı sözlü eğlenceye başlarlar.

Eğlencede türküler söylenir, Kirtil köyünün kendine özgü atalarından kalma Mengli oyunlarının her türlü ve diğer mahalli oyunlar oynanır.

Bu eğlence süreci içerisinde köy gençlerinin birbirlerine olan sevgi ve saygılarında bir başka yoğunluk görülür. Eğlence geç vakitlere

değin sürer.

Ertesi gün askere gidecek genç —köyden şehire vasıta olmadığı için— herkes köyün dışına kadar giderek uğurlar. Bu sırada amcaları, dayıları, anası, babası, halaları, teyzeleri, kardeşleri, arkadaşları ve büyükleri de askere gidecek gencin cebine yine uğur parası olarak nitelenen paralar koyarlar.

Asker olacak genç, büyüklerinin elini öper. Genç arkadaşlarının ellerini sıkıp, boyunlarına sarılarak «Allahımarladık», der. Orada bulunan herkes hayırlı, başarılı vazifeler dilerler.

Askere gidecek gencin anası, bazan da yakın akrabası kadınlar, bir çırpıda ağızdan çıkıveren sözlerle, irticalen askerin ardından hasret kokan, acılı türküler yakarlar.

Köylülerle helâllaşıp vedalaşarak ayrılan genç, yanında babası, anası veya kardeşleri varsa kardeşlerinden biriyle yakın bir komşu köy olan BALANDIZ'a dek yaya giderler. Oradan bir vasıta ile şehire inerler. Oradan da yanında gidenler tarafından uğulanıp yolcu edilir.

Asker adayı askere gidince iş bitmez. Eğer genç bekârsa mutluluk uğuru için, evli ise yuvasına kavuşmuş olduğundan dolayı, askerliğini bitirip tezkeresini alarak evine dönerken kına alır, getirir. Askerden köye döndüğü gün akşam üzeri «Hoşgeldiniz»e ve ailesine «Gözünüzaydın»a gelen komşu ve akrabaların kızlarından birisine kına hazırlatılır. Gelenlerden önce genç kızların eline, sonra oğlanların serçe parmağının iç yüzüne kına yakılır. Gençlerden sonra da yaşlılara kına verilir. Buna «Asker Kınası» denilir. Bu kına çok uğurlu sayılır.

Yukarıda bahsettiğimiz türkülerden bir örnek:

**Duvar da asla sazın,
Yolunda galacak gözüm,
Dayanamam hasretine.
Asger olmuş gara gözüm.
Ben ney ediyim gonşular.
Ayeller obalar oyyyyy!**

**Hasan geddi gelmez sandım,
Çıra gimî yanib söyündüm,
A'm de gediyor şimdi,
Goca köy ney olur Döndüm.
Ben ney ediyim gonşular,
Ayeller obalar oyyyyy!**

Birisi gedide birisi geddi,

Bize gelen KİTAPLAR

● Sedat Veyis Örnek : «TÜRK HALKBİLİMİ». İçinde iki sayfalık bir Önsöz'den sonra kısaltmalar, Türk Halkbilimine ait genel bilgiler; Halkbiliminin alanı, amacı, konusu; Halkbiliminin kısa geçmişi, bugünkü durumu ve öneriler; Yazılı kaynaklar; Görsel kaynaklar; Alan araştırması; Alan araştırmasında kullanılan araçlar; Elde edilen gerecin fişlenmesi, korunması; kılavuzlar, elkitapları, broşürler; Halkbilimini ilgilendiren kitaplar; Kaynakçalar; Yıllıklar; Dergiler; Birtirme tezleri; Halk bilimiyle ilgili toplantı, seminer, kongre, sempozyum ve kurslar; Milli Folklor Araştırma Dairesi; Dernekler, kulüpler, topluluklar; Halkevleri; Üniversiteler; Sosyal normlar, Geçiş dönemleri; Doğum, Doğum sırası, Doğum sonrası; Ad, Çocuk görme, Diş Hediği, Geleneksel sağaltma, çocuğu nazardan koruma, sünnet; evlenme biçimleri, evlilik çağı-yaşı, evlenme aşamaları; düğün, hediye-bağış-ödemeyeyle ilgili adetler, evlenmeye ilgili ritüel ve büyüsel içerikli işlemler; ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası (belli günler, ölü yemeği, yas, başsağlığı, destanlar ve ağıtlar, mezarlıklar, mezar taşlarına yazılanlar, simgeler); sonsöz, kaynakça, fotoğraf çizelgesi, kişi adları dizini; 88 adet renkli ve siyah-beyaz fotoğraf yer almaktadır. Ön kapağı, yazarın renkli olarak çektiği Beypazarı'nın pazarına ait bir fotoğraf süslemektedir. Arka kapakta ise yazarın fotoğrafı ile biyografisi verilmektedir. Kapak düzenini Ozan Sağdıç yapmıştır. Eser, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın 180. kitabını, Folklor Dizisi'nin de 4. sünü oluşturmaktadır. 24 X 16 cm boyunda, 262 + 48 sayfa, 150 lira.

Yaralarım merem dundu,
Kime cürd yanar ağlarım,
Acısı yüreğime baddi.
Ben ney ediyim gonşular,
Ayeller obalar oyyyyy!

Goca evim ıssız galdı,
Öşeciği sessiz galdı,
Uvasız guşlara döndüm,
Zil'im anan sensiz galdı.
Ben ney ediyim gonşular,
Ayeller obalar oyyyyy!

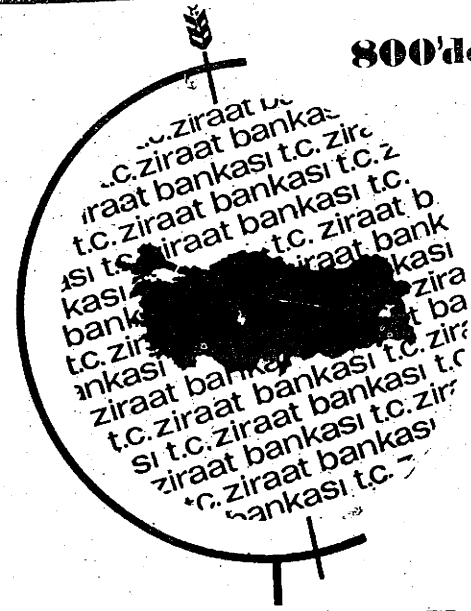
● Jozef Blašković : «ZWEI TÜRKISCHE LIEDER ÜBER DIE EROBERUNG VON NOVE ZÁMKY AUS DEM JAHRE 1663 — 1663 SENESİNDE NOVÉ ZÁMKY'NİN FETHİ ÜZERİNE YAKILAN İKİ TÜRKÜ» Viyana'ya gitmekte olan Osmanlı-Türk ordularının 1663'da, Nové Zámky'yi (Uyvar Kalesi'ni) kuşatmaları esnasında, bir asker olan Ahmed Üsküdarî'nin söylediği iki türkünün incelenmesi. Gereğ Ahmet Üsküdarî'nin, gerekse bu türkülerin ilk defa ortaya çıkarılması sevindirici bir olay. «Asian and African Studies, XII, 1976'dan ayrı basım (sayfa 63-69). 24 X 17 boyunda.

DERGİMİZİN

EKSİK SAYILARI

1949 yılının Ağustos ayında yayımlanmaya başlayan dergimiz'in, zamanla bazı sayıları tükenmiştir. Takım siparişlerini karşılamak, koleksiyonu eksik olan okuyucularımızın istedikleri sayıları gönderebilmek için şimdiye değin 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 49, 52, 53, 55, 56, 57, 61, 64, 67, 69, 70, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 90, 91, 92, 93, 94 ve 95. sayılarımızın ikinci baskılarını yapmış bulunuyoruz.

Halen elimizde mevcut olmayan 5, 6, 12, 30, 34, 65, 71, 72, 74, 140, 164, 166, 168, 170. sayılarımızın da öncelikle ikinci baskılarının yapılması gerekmektedir. Şimdilik ikinci basım için 30 ve 34. sayılarımız basımında basılmaktadır. Bir haftaya kadar bu iki sayı hazır olacaktır. 5 ve 6. sayılarımız da dizgiye verilmiştir. Arkasından da diğer 11 sayımızın ikinci basımlarına geçilecektir. Bunları, tükenen diğer sayılarımızın basımları izleyecektir. Gücümüz ve ömrümüz yettiği sürece bu çabamız devam edecektir. T.F.A.

800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C.ZIRAAT BANKASI

(Basın : 60177/A. 20190 - 104)

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 105)

(Folklor : 106)

